

Forssan varhaiskasvatussuunnitelma

Nimi	Forssan varhaiskasvatussuunnitelma
Kunta	Forssa
Pdf luotu	18.8.2026

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.	2
1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	3
1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	5
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	10
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	10
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	13
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	14
2.4. Arvoperusta.	15
2.5. Oppimiskäsitys.	16
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	16
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	17
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001).	18
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002).	18
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003).	18
2.7.4. Monilukutaito (004).	19
2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005).	19
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006).	19
2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	20
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	28
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	29
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	29
3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	29
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	30
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	30
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	30
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	31
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	32
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	32
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	33
3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	33
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	44

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	44
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	45
4.3. Monipuoliset työtavat.	45
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	46
4.5. Oppimisen alueet.	47
4.5.1. Kielten rikas maailma (001).	47
4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002).	48
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003).	50
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004).	51
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005).	52
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	53
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	54
4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	55
5. Lapsen tuki.	60
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	60
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	61
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	61
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	62
5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö.	62
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	62
5.3.1. Yleinen tuki.	63
5.3.2. Tehostettu tuki.	63
5.3.3. Erityinen tuki.	64
5.3.4. Tuen muodot.	64
5.4. Lapsen tuen arviointi.	65
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	66
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	67
5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	68
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	77
6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	77
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	78
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	78
7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	79

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä⁸ kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkentaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹.

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹²

6 Varhaiskasvatuslaki 2 §

7 Varhaiskasvatuslaki 21 §

8 Varhaiskasvatuslaki 1 §

9 HE 111/2024 vp

10 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

11 Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §

12 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

- mahdollinen kestävän kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmapirosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²².

13 Varhaiskasvatuslaki 20 §

14 Varhaiskasvatuslaki 8 §

15 HE 40/2018

16 Varhaiskasvatuslaki 24 §

17 Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

18 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

19 Varhaiskasvatuslaki 23 §

20 Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

21 Varhaiskasvatuslaki 23 §

22 HE 148/2021, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁹. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta
- lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset
- suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat

23 Varhaiskasvatuslaki 23 §

24 Varhaiskasvatuslaki 23 §

25 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

26 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

27 Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 §

29 Varhaiskasvatuslaki 23 §

30 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä³² oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä³³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Järjestäjä tarkentaa paikallisen suunnittelun avulla lain velvoittamista sekä tässä asiakirjassa määrittävistä asioista, sopii tarvittavien tahojen kanssa yhteisistä toimintatavoista ja konkretisoi varhaiskasvatuksen toteuttamista, arviointia ja kehittämistä toimipaikoissa. Paikallisen suunnittelun avulla järjestäjä huolehtii tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytyksistä varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja lapsiryhmissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa tarkennetaan. Paikallisesti määritellään, mitkä asiat vaativat järjestäjän osalta myös päätöksen tekemistä.

Paikallista suunnittelua tehdessä varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräystä toteutetaan. Paikallisesti tarkennetaan

- miten paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus sekä tarvittaessa muilla kielillä annettava varhaiskasvatus
- millaista paikallisen suunnittelun rakennetta käytetään. Jos varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, voi sen tehdä kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmoina
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat paikalliset suunnitelmat otetaan huomioon
- miten varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on edellytykset osallistua paikalliseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen
- miten lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin toimipaikassa
- miten lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä selvitetään ja otetaan huomioon lapsen mielipide ja toivomukset
- miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin

31 Varhaiskasvatustilain 40 §

32 Varhaiskasvatustilain 41 §

33 Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Järjestäjä määrittelee lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvän yhteistyön ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä tämän perusteasiakirjan mukaisesti. Lisäksi tarkennetaan, miten huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua keskusteluun hyvissä ajoin sekä miten lapsen näkemykset otetaan huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa
- miten yhteistyö toteutetaan esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät käytännöt
- varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt
- miten paikallisesta suunnittelusta viestitään.

Varhaiskasvatuksen paikallisen suunnittelun rakenteet

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma perustuu valtakunnallisiin perusteisiin ja ohjaa yksikkökohtaisia vuosisuunnitelmia, ryhmäkohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia sekä lasten henkilökohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Forssan varhaiskasvatuksen pedagoginen kokonaisuus koostuu lapsilähtöisestä, osallistavasta ja inklusiivisesta toimintakulttuurista. Suunnittelussa otetaan huomioon paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Suunnittelua tehdään yhteistyössä eri hallinnonalojen ja asiantuntijoiden kanssa. Forssassa varhaiskasvatus järjestetään suomen kielellä. Toiminnassa hyödynnetään monikielisiä ja -kulttuurisia menetelmiä, ja lapsia rohkaistaan käyttämään omaa äidinkieltään arjessa. Henkilöstö toimii mallina kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti. Henkilöstön osallistumista tuetaan yhteisillä rakenteilla, kuten vuosikellolla, moniammatillisilla palaverilla, pedagogisilla keskusteluilla, vasutyöllä ja kehityskeskusteluilla. Sähköiset työvälineet (Peda.net, Teams) tukevat yhteistä dokumentointia ja tekevät prosessit näkyviksi.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin varmistetaan lapsia säännöllisesti kuulemalla ikä- ja kehitystason mukaisin menetelmin, kuten keskusteluiden, havainnoinnin, kuvien, tukiviittomien ja digitaalisten keinojen avulla. Lasten kiinnostuksen kohteet, aloitteet ja toiveet tehdään näkyviksi ja niiden toteutumista seurataan systemaattisesti. Lasten näkemykset otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Lasten vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja kokemukset ohjaavat pedagogisia ratkaisuja sekä lapsikohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan asetettavia pedagogisen toiminnan tavoitteita. Lapsilla on monipuolisia tapoja käyttäen mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuspäivän suunnitteluun ja arviointiin.

Huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Osallistumista tukevat muun muassa tutustumislomakkeet, palvelusopimus, vasukeskustelut, päivittäinen vuoropuhelu, sähköinen viestintä, arviointikyselyt ja vanhempainillat. Paikallisesta varhaiskasvatussuunnittelusta ja sen muutoksista viestitään varhaiskasvatuksen Peda.net-sivuilla, kunnan verkkosivuilla ja muissa sähköisissä viestintäkanavissa. Huoltajia tiedotetaan lisäksi vanhempainiltojen, asiakasiltojen ja arjen päivittäisen viestinnän kautta.

Yhteistyötä esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen toimijoiden kanssa toteutetaan siirtymävaiheissa, tiedonsiirrossa sekä monialaisissa palavereissa. Yhteistyökumppaneita ovat muun muassa: neuvola, sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat, perheneuvola, terapeutit,

erikoissairaanhoidon ja perusopetus. Yhteistyötä tehdään huoltajien kanssa yhteistyössä ja lapsen etua noudattaen.

Varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen käsittely ja säilyttäminen tapahtuu lainsäädännön ja kaupungin arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja siihen liittyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Tietoja siirretään varhaiskasvatuksen sisällä huoltajia asiasta tiedottaen sekä esi- ja perusopetuksen kesken huoltajien suostumuksella lainsäädännön mukaisesti. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukainen jatkuvuus varhaiskasvatuksen järjestämisessä. Tietojen siirrossa noudatetaan varhaiskasvatuslain tietosuojaj- ja salassapitosäännöksiä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Suunnitelman laatiminen perustuu tiimin tekemään havainnointiin, pedagogiseen dokumentointiin sekä huoltajien ja lapsen näkemyksiin. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa (ks. tukea tarvitsevan lapsen suunnitelman laadinta luku 5) ja aina lapsen tarpeiden muuttuessa. Huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua keskusteluun hyvissä ajoin Päikky järjestelmässä lähetettävällä kyselyllä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) / esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS) - prosessin vuosikello

* = vain esiopetusta koskeva

Ajankohta	Tehtävä	Järjestelmä	Huomiot
aloituksen jälkeen	Lapsen VASU (+ LEOPS) laaditaan 2kk kuluessa	Päikky	Laaditaan 2 kk kuluessa varhaiskasvatuksessa aloittamisesta
elo-syyskuu	*Varhennetun oppivelvollisuuden päätökset *Lapsikohtaisen tuen arviointi ja suunnitelma	Wilma	Kirjaukset valmiit 10.9. mennessä lähetetään varhaiskasvatuksen johtavalle erityisopettajalle
elo-lokakuu	Lasten havainnointi, dokumentointi ja lasten kuvallinen haastattelu Monikielisten lasten suomen kielen oppimisen seuranta Kysely huoltajille ennen VASU (+ LEOPS) -keskustelua	Päikky	- pedagogisen dokumentoinnin vuosikello - kuvallinen haastattelu: Peda.net - Kielipeda-työkalu Lähetetään huoltajille ennen keskustelua
syys-marraskuu	VASU (+ LEOPS) -keskustelut ja kirjaukset	Päikky	Keskustelut pidetty ja kirjaukset tehty 30.11. mennessä - kirjaukset valmiit ja lähetetty huoltajille 2 vk kuluessa keskustelusta - asiakirja hyväksytty Päikyssä 2 vk kuluttua huoltajille lähettämisen jälkeen
marras-joulukuu	Perhepäivähoitajien VASU-kirjausten pedagoginen tarkastelu	Päikky	Perhepäivähoitaja käy kirjatut VASU-lomakkeet läpi varahoitoryhmän opettajan kanssa ja kirjauksiin tehdään tarvittaessa pedagogiset tarkennukset pph sopii ajan opettajan kanssa

joulu-toukokuu	Lasten havainnointi ja dokumentointi VASU (+ LEOPS)-keskusteluja tarvittaessa	Päikky	Pedagogisen dokumentoinnin vuosikello Kirjataan tarvittavia tarkennuksia ja lisäyksiä
tammi-maaliskuu	*Lapsikohtaisen tuen suunnitelman arviointi ja kirjaus *LEOPS (+ VASU) arviointi ja huoltajien lupa asiakirjan siirtämiseksi Wilmaan	Wilma Päikky	Keskustelut pidetty ja kirjaukset tehty 31.3. mennessä Keskustelut pidetty 31.3. mennessä
maaliskuu	Yksikköä vaihtavien lasten VASU arviointi ja tiedonsiirto	Päikky (arviointi kohtaan 4 vasu-lomakkeella)	Yksikköä vaihtavien lasten tiedonsiirto pidetty 31.3. mennessä
huhtikuu	*LEOPS (+ VASU) arviointi kirjattu	Päikky (arviointi kohtaan 4 leops-lomakkeella)	Kirjaukset valmiit 30.4. mennessä, jonka jälkeen asiakirjat tallennetaan pdf-muodossa ja siirretään Wilmaan
huhti-toukokuu	Tukea tarvitsevien lasten VASU arviointi ja päivitys, ryhmää vaihtavien tiedonsiirto Lasten VASU:jen tarkistus/arviointi tarvittaessa	Päikky (arviointi kohtaan 4 vasu-lomakkeella) Päikky	Arviointi keskustelut pidetty ja kirjaukset tehty 31.5. mennessä Kirjaukset valmiit 31.5. mennessä (huomioi ryhmää vaihtavat lapset)
kesä-heinäkuu	Lasten havainnointi ja dokumentointi		Pedagogisen dokumentoinnin vuosikello

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä³⁴ sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustlain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen³⁷ koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁹. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia⁴⁰ ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta⁴¹ vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomauttaa epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet⁴³ perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustlakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

34 Varhaiskasvatustlaki 3 §

35 Varhaiskasvatustlaki 5 § 4 momentti

36 Varhaiskasvatustlaki 1 §

37 Varhaiskasvatustlaki 12 §

38 Varhaiskasvatustlaki 1 ja 12 §

39 Varhaiskasvatustlaki 5 § 2 momentti

40 Varhaiskasvatustlaki 50, 52 ja 53 §

41 Varhaiskasvatustlaki 50 ja 52 §

42 Varhaiskasvatustlaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

43 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

hallintolakia⁴⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁵. Suomen perustuslain⁴⁶ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁷, tasa-arvolaki⁴⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁵⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁵¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵³.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵⁴, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁵. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen⁵⁶ kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵⁷, sosiaalihuoltolakia⁵⁸, vammaispalvelulakia⁵⁹, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁶⁰ ja terveydenhuoltolakia⁶¹ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen suunnittelun ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁶² mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;

44 Hallintolaki (434/2003)

45 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

46 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

47 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

48 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

49 Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

50 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

51 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

52 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

53 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

54 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

55 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

56 Varhaiskasvatuslaki 7 §

57 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

58 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

59 Vammaispalvelulaki (675/2023)

60 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

61 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

62 Varhaiskasvatuslaki 3 §

6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille⁶³ varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan⁶⁴ varhaiskasvatuspaikkaa. Huoltajalle on annettava mahdollisuus⁶⁵ osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁶⁸. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁷⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁷¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷² suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä⁷³ opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta

63 Varhaiskasvatuslaki 16 §

64 Varhaiskasvatuslaki 17 §

65 Varhaiskasvatuslaki 20 §

66 Varhaiskasvatuslaki 7 §

67 Varhaiskasvatuslaki 10 §

68 Varhaiskasvatuslaki 11 §

69 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

70 Varhaiskasvatuslaki 25 §

71 Varhaiskasvatuslaki 75 §

72 Varhaiskasvatuslaki 10 §

73 Varhaiskasvatuslaki 7 §

terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁷⁴.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatustoinnista ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustoinnissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta.⁷⁵ Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne⁷⁶ tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustarjonnista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta⁷⁷ annetaan varhaiskasvatustarjonnasta hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitus- ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁷⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁹.

Varhaiskasvatustoinnista korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁸⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁸¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁸². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁸³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

74 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

75 Varhaiskasvatustoinnista 1 §

76 Varhaiskasvatustoinnista 34, 35 ja 38 §

77 Varhaiskasvatustoinnista 4 ja 16 §

78 Varhaiskasvatustoinnista 34–38 §

79 Varhaiskasvatustoinnista 25 §

80 Varhaiskasvatustoinnista 2, 25 ja 35 §

81 Varhaiskasvatustoinnista 1 ja 38 §

82 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

83 Varhaiskasvatustoinnista 38 §

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua⁸⁴ muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁸⁵.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapsen kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia ja ennakoitavia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁸⁷.

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁸⁷ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸⁸, varhaiskasvatustlain⁸⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia⁹⁰ koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea⁹¹ varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus⁹² saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, vammasta, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkökulmiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁹³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

88 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

89 Varhaiskasvatustlain 20 §

90 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

91 Varhaiskasvatustlain 15 a §

92 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

93 Varhaiskasvatustlain 3 § 1 momentti 6 kohta

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyys- ja elämäntavan olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁹⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisessa suunnittelussa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001)

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään erilaisia ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002)

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida ja pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003)

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten

lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikkumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.7.4. Monilukutaito (004)

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005)

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006)

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Suunniteltaessa varhaiskasvatusta paikallisesti keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet (luvut 2.1–2.3 ja 2.6) merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa. Lisäksi paikallisesti keskustellaan miten arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5) ja laaja-alainen osaaminen (luku 2.7) huomioidaan paikallisessa suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Paikallisesti tarkennetaan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- miten neuvontaa ja ohjausta tarjotaan huoltajille heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista
- periaatteet, joilla lapsiryhmät muodostetaan
- siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

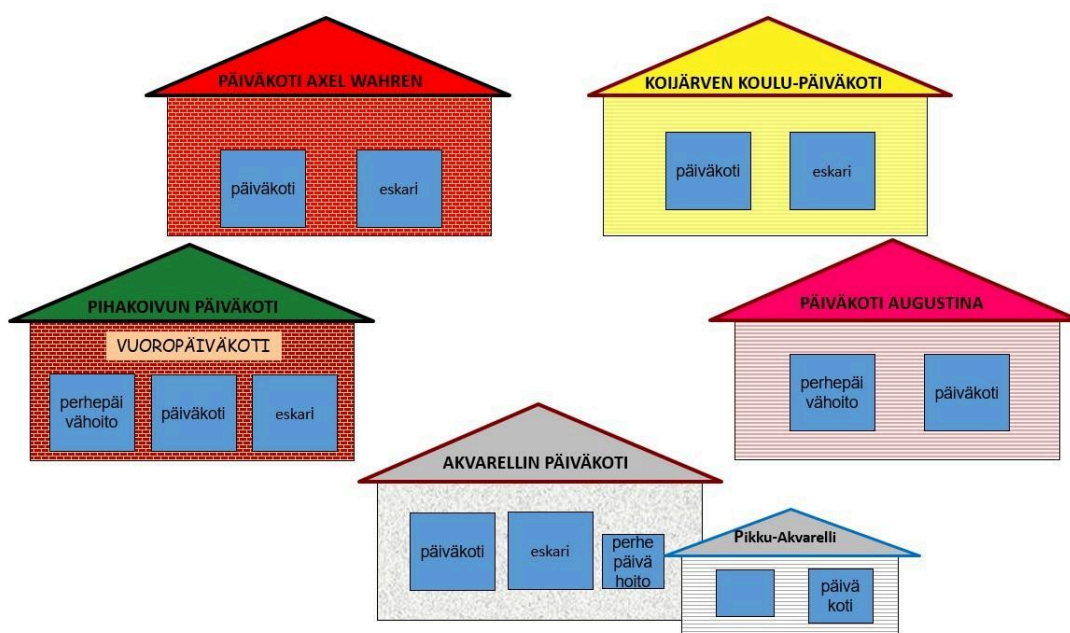
Tämän luvun sisältöjä ja tavoitteita syvennetään seuraavissa luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Forssan varhaiskasvatuspalveluista tiedotetaan Forssan kaupungin nettisivuilla: www.forssa.fi/varhaiskasvatus. Nettisivuilta saa tietoa varhaiskasvatukseen hakemisesta, aloituksesta ja sieltä löytyvät sähköisen asiointin linkit. Nettisivuilla kerrotaan varhaiskasvatuksen toimintamuodoista sekä pedagogiikasta.

Nettisivujen lisäksi neuvontaa ja ohjausta saa varhaiskasvatuksen palvelukoordinaattorilta. Lisäksi päiväkotien Peda.net sivuilla voi tutustua varhaiskasvatusyksiköiden toimintaan tarkemmin.

Forssan varhaiskasvatusyksiköt:

Forssan varhaiskasvatuksen toimintayksiköt

Forssassa toimii viisi päiväkotia, joista yhdessä tarjotaan vuorohoitoa. Neljässä päiväkodissa annetaan esiopetusta. Lisäksi varhaiskasvatusta on tarjolla perhepäivähoitona. Perhepäivähoitajat toimivat varhaiskasvatusyksiköiden alaisuudessa siten, että perhepäivähoidon lapsille on osoitettu varahoitopaikka päiväkodista. Perhepäivähoitajien esihenkilöinä toimii Päiväkoti Augustinan johtaja. Loma-aikoina varhaiskasvatus järjestetään keskitetysti lasten hoidontarpeisiin perustuen.

Forssalla on Unicefin Lapsiystävällinen kunta -tunnustus ja lasten oikeudet ohjaavat arkeamme. Toimintamme pohjautuu pedagogiikkaan, jonka sydämenä on LastenForssa -kaupunkiohjelma sekä varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Periaatteet, joilla lapsiryhmät muodostetaan

- Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen lapsiryhmät muodostetaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti moninaisiksi noudattaen asetuksen mukaista henkilökuntaa sekä tarvittaessa tuen lisäresurssi huomioiden
- Ryhmät muodostetaan pääsääntöisesti ikäjakaumalla alle 3- vuotiaat ja yli 3-vuotiaat
- Palvelukoordinaattori tekee päätökset lasten sijoittelusta yksiköihin yhteistyössä päiväkodin johtajien ja varhaiskasvatuksen johtavan erityisopettajan kanssa

Siirtymäkäytännöt ja tiedonsiirto varhaiskasvatuksessa

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, perhe kutsutaan tutustumiskäynnille varhaiskasvatusryhmään. Tutustumiskäynnin yhteydessä annetaan huoltajille palvelusopimus ja tutustumislomake kotona täytettäväksi tai ne täytetään huoltajien kanssa tapaamisen yhteydessä. Tutustumislomakkeeseen huoltajat voivat kirjata havaintojaan ja näkemyksiään lapsensa kehityksestä ja oppimisesta. Maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa täytetään tutustumislomakkeen sijaan maahanmuuttajaperheen aloituskeskustelu -lomake (löytyy peda.net-sivuilta, lisäksi keskustelun pitäjälle muistilista). Keskusteluissa käytetään tarvittaessa tulkkipalveluita. Lapsen vaihtaessa varhaiskasvatusyksikköä tai ryhmää kunnan sisällä, tiedonsiirrosta huolehtivat varhaiskasvatuksen opettajat. Vasu siirtyy lapsen mukana sähköisenä Päikky-järjestelmässä uuteen ryhmään/yksikköön.

Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen järjestetään maaliskuun aikana ennen esiopetuspaikkapäätöksiä. Esiopetusyksikön johtaja sopii yleisten tiedonsiirtopalaverien aikataulusta päiväkodin johtajien kanssa. Tukea tarvitsevien lasten tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt on tarkennettu luvussa 5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy sähköisessä järjestelmässä (Päikky) esiopetusyksikköön. Tiedonsiirrosta käsiteltävät teemat on sovittu yhteisesti.

Esiopetusyksikön johtaja sopii yleiset tiedonsiirrot esiopetuksesta perusopetukseen koulujen rehtoreiden kanssa. Tiedonsiirtokeskustelussa läpi käytävät teemat on sovittu yhteisesti. Vasu/ Leops (lapsen varhaiskasvatussuunnitelma/esiopetuksen oppimissuunnitelma) lomakkeet tulee olla arvioituna ja huoltajien kanssa keskusteltuna maaliskuun loppuun mennessä. Samalla kysytään huoltajien suostumus leopsin siirtoon esiopetuksesta perusopetukseen. Tiedonsiirrot esiopetuksesta perusopetukseen pidetään huhti-toukokuun vaihteessa. Esiopetusyksiköiden johtajat tallentavat lasten leops-lomakkeet Primukseen, josta tiedosto siirtyy lapsen Wilmaan ja näkyy perusopetuksen opettajalle.

Tukea tarvitsevien lasten tiedonsiirto on kuvattu tarkemmin luvussa 5.

Tiedonsiirtokeskusteluiden keskeiset teemat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan/esiopetuksen oppimissuunnitelmaan perustuen:

Lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet

- Taidot, joissa lapsi on hyvä
- Asiat, joista lapsi on kiinnostunut
- Lapsen ajatukset koulun alusta, mitä hän haluaisi itsestään kerrottavan tulevalle opettajalle

Tunne- ja vuorovaikutustaidot

- Kaveritaidot ja kaverisuhteet
- Ryhmässä toimimisen taidot
- Tunteiden ilmaiseminen
- Leikkitaidot

Työskentelytaidot

- Uuden oppimisesta kiinnostuminen
- Omasta oppimisestaan iloitseminen
- Ohjeiden mukaan toimiminen
- Yhteisten sääntöjen noudattaminen
- Oman vuoron odottaminen
- Omien ajatusten ilmaiseminen, osallistuminen
- Keskittymisen taidot
- Uusien ja muuttuvien tilanteiden kohtaaminen

Itsestä huolehtimisen taidot

- Omatoimisuus pukemisessa, wc-asioissa, ruokailussa
- Omista tavaroistaan huolehtiminen

Kielellisten ja matemaattisten taitojen valmiudet

- Kielellisen tietoisuuden herääminen
- Suomen kielen tuottaminen, ymmärtäminen ja käsitteet
- Matemaattisen ajattelun kehittyminen

Muita huomioita tarvittaessa

- Karkea- ja hienomotoriset taidot
- Hahmottamisen taidot
- Huoltajan ajatukset koulun alkuun liittyen

Lapsen siirtyessä toisen kunnan varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen opettaja antaa vasun paperisena kopiona huoltajille siirrettäväksi uuteen varhaiskasvatuspaikkaan. Huoltajien kanssa sovittaessa kopio lapsen vasusta voidaan lähettää myös suoraan lapsen uuteen varhaiskasvatusyksikköön, mikäli se on tiedossa. Pyydettyäessä osallistutaan uuden varhaiskasvatusyksikön järjestämään tiedonsiirtopalaveriin. Alkuperäinen vasu ja palvelusopimukset arkistoidaan paperisena, kunnes sähköinen arkisto on käytössä.

Lapsen jäädessä pois varhaiskasvatuksesta, lapsen vasusta annetaan pyydettyäessä huoltajalle paperinen kopio. Alkuperäinen vasu liitteineen tulostetaan ja arkistoidaan yhdessä palvelusopimuksen kanssa, kunnes sähköinen arkisto on käytössä. Arkistointi tapahtuu kunnan arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti. Arkistoinnissa huomioidaan pysyvästi säilytettävät asiakirjat 8., 18. ja 28. päivä syntyneiden lasten osalta.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys

Forssan kaupunkistrategia ”Järkivihreä Forssa – kestävä elinvoimaa” tavoittelee vuoteen 2030 mennessä forssalaisille hyvää tulevaisuutta. Uskomme, että saavutamme haluamamme tulevaisuuden keskittämällä kaikessa toiminnassamme ja palveluissamme huomion kolmeen

kestävyyden näkökulmaan: ekologiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen- ja kulttuuriseen kestävyys.

Ekologiseen kestävyys pyrimme asettamalla toimintamme luonnon kantokyvyn rajoihin ja taloudelliseen tasapainoon perustuvalla toiminnalla taas uskomme edistävämme taloudellista kestävyys. Toimintamme ytimenä on ihmisarvosta kiinnipitäminen, yhdenvertaisuus, myötätunto ja oikeudenmukaisuus. Keskeisenä tavoitteenamme on taata hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle – siksi sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyys edistäminen on meille tärkeää.

Kaupunkistrategiamme näkökulmille on määritelty kahdeksan menestystekijää, joista yksi on hyvinvointi–menestystekijä, jonka takaa löytyy tavoitteena muun muassa Lapsiystävällisyys. Lapsiystävällinen toimintakulttuurimme rakentuu palvelulupauksille sekä niistä johdetuille toimintatavoille ja käytänteille, jotka kirjataan tiimisopimuksiin. Forssan varhaiskasvatuksen arvoperusta pohjautuu näihin palvelulupauksiin. Unicefin Lapsiystävällinen kunta –tunnustus sitoo lapsiystävällisyyden Lapsen oikeuksien sopimukseen ja Lapsiystävällisyys–toimintasuunnitelma antaa muodon tavoitteelliselle ja suunnitelmalliselle arjessa toteutuvalla lapsiystävällisyyden edistämiseksi.

Forssan varhaiskasvatuksen palvelulupaukset
Aikuiset kuulevat lapsia heidän kehitystasonsa mukaisesti
Aikuiset arvostavat moninaisuutta ja huomioivat lasten yksilölliset tarpeet yhteisöllisesti
Aikuiset kohtaavat lapset läsnäolevasti ja kiireettömästi sekä luovat turvallisen ilmapiirin

Forssan varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys perustuu ajatukseen, että lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Forssan varhaiskasvatuksen henkilöstön mukaan keskeiset tavat, joilla tukea lasten oppimista ovat:

- hyväksyminen
- arvostaminen
- kannustaminen
- kysyminen
- syliin ottaminen
- kuunteleminen
- oma esimerkki
- hassutteleminen
- läsnä oleminen
- kiireettömästi arjesta huolehtiminen
- yhdessä oppiminen
- sääntöjen noudattaminen
- leikkiminen
- elämysten luominen

Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa siitä, että laaja-alaisen osaamisen osa-alueet toteutuvat lapsiryhmän toiminnassa. Ryhmävasussa kuvataan tarkemmin laaja-alaisen osaamisen suunnittelu, toteutus ja arviointi lasten varhaiskasvatussuunnitelmat huomioiden.

Alla varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa koostetut konkretisoinnit laaja-alaisen osaamisen alueista:

Ajattelu ja oppiminen

Taitoa jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä

- Tehdään ajattelua ja oppimista näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla

Rohkeutta kysyä ja kyseenalaistaa

- Kuullaan lasten ajatuksia, annetaan tilaa ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle

Kykyä käyttää mielikuvitusta ja luovuutta erilaisten ratkaisujen löytämisessä

- Tarjotaan monipuolisia ja merkityksellisiä kokemuksia, mahdollisuuksia leikkeihin ja fyysiseen aktiivisuuteen

Pitkäjänteisyyteen kannustaminen

- Rohkaistaan lapsia olemaan lannistumatta epäonnistumisista, iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Taitoa olla vuorovaikutuksessa ja ilmaista itseään erilaisissa tilanteissa

- Henkilöstö toimii vuorovaikutuksen mallina toisten ihmisten myönteisessä kohtaamisessa
- Harjoitellaan toisten ihmisten asemaan asettumista sekä ristiriitatilanteiden selvittämistä

Oman ja muiden kulttuurisen ja katsomuksellisen taustan ymmärtäminen ja kunnioittaminen

- Leikeissä, ruokailuhetkissä, juhlissa jne. tarjoutuu mahdollisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista

Kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus oppimisympäristössä

- Tutustutaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin
- Oppimisympäristön muokkaamisessa huomioidaan, että kaikkien lasten tulisi löytää siitä samaistumisen kohteita -> kulttuurinen ja etninen moninaisuus näkyy lasten käytössä olevissa leluissa (esim. nuket), kirjoissa, peleissä ja opetusmateriaaleissa.
- Leikkiympäristöjä, esim. kotileikkiä, muunnellaan eri kulttuurien piirteitä ilmentäviksi
- Opetellaan yhdessä lapsiryhmässä läsnä olevia kieliä, esim. tervehdyksiä, arkipäivän fraaseja ja teemoihin liittyvää sanastoa
- Luetaan kirjoja ja kuunnellaan lauluja rinnakkain eri kielillä
- Tutustutaan eri maiden musiikkiin, lauluihin, loruihin ja (perinne) leikkeihin. Vietetään eri kulttuurien juhlia.
- Tehdään ryhmässä läsnä olevia kieliä ja kulttuureja fyysisesti näkyväksi, esim. tervehdykset seinällä, lastenkirjat eri kielillä, kartat ja eri maiden liput
- Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua monikielisen ja -kulttuurisen ympäristön kehittämiseen (esim. kulttuurikasvatuksen vuosikello)

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Omatoimisuuden tukeminen

- Autetaan lapsia ja kannustetaan heitä pyytämään apua sitä tarvitessaan
- Harjoitellaan erilaisia taitoja esim. pukeutumista, ruokailua

Tunteiden tunnistaminen ja säätely

- Tuetaan lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä
- Opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään omia ja toisten tunteita

Vastuullisen elämäntavan oppiminen, itsestä ja toisista huolehtiminen

- Ohjataan vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan eri ympäristöissä
- Ohjataan terveellisiin elintapoihin ja käsitellään niiden merkitystä
- Harjoitellaan toisten huomioon ottamista ja vahvistetaan kykyä empatiaan
- Ohjataan lapsia kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa ja sen koskemattomuutta
- Harjoitellaan keinoja puolustaa itseä ja omia rajoja sopivilla ja hyväksyttävillä tavoilla

Kehotunnekasvatus

- Kehotunnekasvatusta suunnitellaan, dokumentoidaan ja arvioidaan kuten muutakin toimintaa säännöllisesti toimintavuoden aikana
- Väestöliiton mallin mukaan kehotunnekasvatus koostuu kahdeksasta aiheesta: 1. Keho ja kehitys 2. Tunteet 3. Läheisyys, hyvä olo ja itsetunto 4. Ympäristö ja muut ihmiset 5. Hyvinvointi ja terveys 6. Lisääntyminen 7. Normit ja tavat 8. Oikeudet
- Henkilöstöllä tulee olla ajantasaiset tiedot seksuaalisuudesta, moninaisuudesta, kehotunnekasvatuksesta sekä niihin liittyvistä termeistä, tietoa löytyy kattavasti esim. Seta ry:n nettisivuilta
- Henkilöstön on tärkeää tunnistaa omia oletuksiaan sekä mahdollisia ennakkoluulojaan ja asenteitaan. Väärillä termeillä voi tietämättään loukata toista ja vanhentuneilla sanavalinnoilla pitää yllä haitallisia normeja ja asenteita.
- Kehotunnekasvatuksessa tutustutaan mm. omaan kehoon, sen toimintaan ja kehojen erilaisuuteen. Kehonosista ym. puhutaan niiden oikeilla nimillä, myönteisesti ja häpeilemättä. Kaikista aiheista puhuminen ja kysyminen on sallittua.
- Tuetaan myönteisen kehonkuvan kehittymistä
- Käsitellään mm. perheiden ja elämäntyylien moninaisuutta, lapsille läheisiä ihmissuhteita, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa
- Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä eli jokainen saa olla ja toimia itselleen sopivilla tavoilla ilman sukupuoliroolien ja haitallisten normien rajoituksia. Esim. toisten ihmisten toimintatavoista ei tehdä oletuksia sukupuolen mukaan, lapsia ei ohjata leikkeihin tai muuhun toimintaan sukupuolen mukaan ja lapsille / lapsista puhutaan samalla tavalla sukupuolesta riippumatta.
- Opetellaan turvataitoja, oman yksityisyyden puolustamista sopivilla tavoilla sekä hyvän ja huonon kosketuksen eroa
- Tutustutaan ihmisen lisääntymiseen ja vastataan lasten kysymyksiin ikä ja kehitystaso huomioiden
- Opetellaan sopivuussääntöjä eli toimimaan eri tilanteissa sopivilla tavoilla
- Kerrotaan lapsille heidän oikeuksistaan, esim. oikeus olla oma itsensä, oikeus kysyä ja tulla kuulluksi, oikeus saada turvaa, oikeus yksityisyyteen ja omaan kehoon
- Kehotunnekasvatusta käsitellään monipuolisesti erilaisin menetelmin. Hyödynnetään esim. moninaisuutta, kehonosia, lisääntymistä yms. käsitteleviä kuva- ja tietokirjoja sekä satuhierontaa.
- Käytetään kuvataiteen, draaman, musiikin ym. ilmaisun menetelmiä. Esim. piirretään tai maalataan omakuvia, erilaisia kehoja, tunnekuvia tai perheitä. Lauletaan kehonosiin, tunteisiin ja ystävyyteen liittyviä lauluja ja harjoitellaan laululeikeissä itsensä ja toisten koskettamista. Näytelmien, pöytä- ja nukketatterin avulla voidaan pohtia erilaisia ihmissuhteita, lasten oikeuksia, asenteita ja tapoja. Lapset voivat tuottaa itse videoita, esityksiä, tarinoita, lehtiä ja kirjoja.

- Hyödynnetään digitaalisia välineitä ja sisältöjä, esim. lapsille suunnatut videot sekä video- ja valokuvaaminen

Monilukutaito

Erilaisten viestien tulkintaa ja tuottamisen taitoja, perustana laaja tekstikäsitys

- Asioita ja esineitä nimetään yhdessä lapsen kanssa sekä opetellaan erilaisia käsitteitä
- Lapselle opetetaan valmiuksia ymmärtää ja tulkita sekä tuottaa moninaista tekstimaailmaa erilaisissa ympäristöissä ja erilaisilla välineillä
- Henkilöstö mallittaa viestien tutkimista, tulkintaa ja tuottamista erilaisissa ympäristöissä
- Oppimisympäristöä kehitetään ja hyödynnetään monipuolisesti, esim. rikas tekstiympäristö, lähiympäristön kulttuuritarjonnan hyödyntäminen sekä lasten tuottama kulttuuri

Erilaisia lukutaitoja

- Kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito

Medialukutaito

Median tulkinta ja arviointi

- Tutustutaan, eläydytään ja rohkaistaan lasta suhtautumaan uteliaasti mediasisältöihin ja ohjataan kysymään kuulemastaan ja näkemästään aikuiselta
- Hyödynnetään perinteisiä sekä digitaalisia kirjoja ja pelejä rinnakkain, esim. äänikirjat, interaktiiviset kirjat, pelit
- Tarkastellaan erilaisia kuvia ja videoita
- Opetellaan käyttämään mediaa tiedon hankinnassa ja harjoitellaan mediakriittisyyttä
- Tehdään omaa mediaa, esim. uutiset, kuvien muokkaus

Taito tuottaa mediasisältöjä

- Tutustutaan erilaisiin mediavälineisiin, digitaalisiin sovelluksiin ja ohjelmiin leikinomaisesti kokeillen
- Leikitään yhdessä median tuottamiseen liittyviä leikkejä
- Nimetään ja sanoitetaan välineitä ja asioita
- Hyödynnetään digitaalisia ympäristöjä
- Ideoidaan ja tuotetaan rohkeasti kokeillen ja leikkien erilaisia mediasisältöjä esim. digitarinoita, äänitaltiointeja ja piirroksia
- Tehdään omia tai yhteisiä, perinteisiä ja digitaalisia kirjoja laajan tekstikäsityksen mukaisesti
- Pelataan pelejä, jotka kannustavat tuottamaan omaa sisältöä

Taito toimia mediaympäristössä

- Tuetaan ja opetellaan turvallista mediankäyttöä
- Henkilöstö tukee ja opastaa vanhempia sekä toimii itse vastuullisesti
- Pidetään digiturvaitokeskustelua yllä arjessa kaikenikäisten kanssa
- Keskustellaan ikärajoista ja ymmärretään niiden tarkoitus

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuuden mahdollisuuksien ymmärtäminen ja hyödyntäminen arkielämässä

- Tutustutaan ja käytetään erilaisia digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä
- Hyödynnetään digitaalisia välineitä leikissä, tutkimisessa, liikkumisessa, taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa, vuorovaikutuksessa ja peleissä

Taitoa tuottaa sisältöjä itse tai yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia ympäristöjä

- Ohjataan lapsia digitaalisten ympäristöjen vastuulliseen, monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön
- Mahdollistetaan digitaalisten välineiden kokeileminen
- Aikuinen ohjaa ja toimii mallina digitaalisten välineiden käytössä

Digitaalisuus

- Henkilöstö käyttää laitteita monipuolisesti yhdessä lasten kanssa pedagogisin perustein laaja-alaisen osaamisen tavoitteet huomioiden.
- Hyödynnetään digitaalisia ympäristöjä ja välineitä liikkumisessa, tutkimisessa, taiteellisessa kokeilemisessa ja tuottamisessa, vuorovaikutuksessa ja erilaisissa peleissä. Esim. liikuntasovellukset ja verkkosivut, etäyhteydet, pelillisyyden, robotiikan yms. hyödyntäminen.
- Ymmärretään, että teknologia on luonteva osa oppimisympäristöä.
- Tutustutaan, tutkitaan ja ihmetellään teknologiaa arjen ympäristöissä nimeten ja sanoittaen sitä.
- Tutustutaan lapsen digitaaliseen maailmaan ja sen ajankohtaisiin ilmiöihin.
- Henkilöstö näyttää esimerkkiä teknologian tarkoituksenmukaisesta käytöstä arjessa.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Oikeus tulla kuulluksi ja olla osallisena omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa

- Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi sekä osallistua että vaikuttaa
- Lasten arvostava kohtaaminen, kuuleminen ja aloitteisiin vastaaminen
- Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa

Minäkuvan, itseluottamuksen sekä sosiaalisten taitojen vahvistuminen

- Lasten kiinnostuksenkohteet kuullaan ja huomioidaan arjessa
- Henkilöstön vuorovaikutus ja ohjaus on myönteistä ja lasta arvostavaa
- Henkilöstö huolehtii lapsiryhmän ryhmäytymisestä yhteisten leikkien ja pelien kautta
- Aikuinen ohjaa aktiivisesti lasten leikkiä mallittaen sosiaalisia taitoja

Yhteisten sääntöjen ja sopimusten ymmärtäminen

- Jokaisessa ryhmässä laaditaan ryhmän yhteiset säännöt kuvitettuna, joita käsitellään lapsiryhmässä säännöllisesti
- Henkilöstöllä on yhteisesti sovitut toimintatavat

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria⁹⁵ kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

95 HE 148/2021 s. 30–31

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁹⁶.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan

ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa varhaiskasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁹⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

rauhottumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö¹⁰⁰. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

99 Varhaiskasvatuslaki 10 §

100 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava saavutettavuus, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä¹⁰¹.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa¹⁰². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Perusteasiakirjaan kirjatusta arvoista, tavoitteista ja toteuttamisesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹⁰³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

101 Varhaiskasvatuslaki 7 §

102 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

103 Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua¹⁰⁴ lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet¹⁰⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa¹⁰⁷.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁸.

3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- mahdollinen toiminnan kehittämisen yhteistyö muiden tahojen kanssa: kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien, viranomaisten, korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten sekä järjestöjen kanssa
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää ja häirintää ehkäistään esimerkiksi laatimalla yhteiset säännöt ja toimintatavat yhdessä varhaiskasvatusyhteisön kesken

104 Varhaiskasvatuslaki 20 §

105 Varhaiskasvatuslaki 7 §

106 Varhaiskasvatuslaki 7 §

107 Varhaiskasvatuslaki 7 §

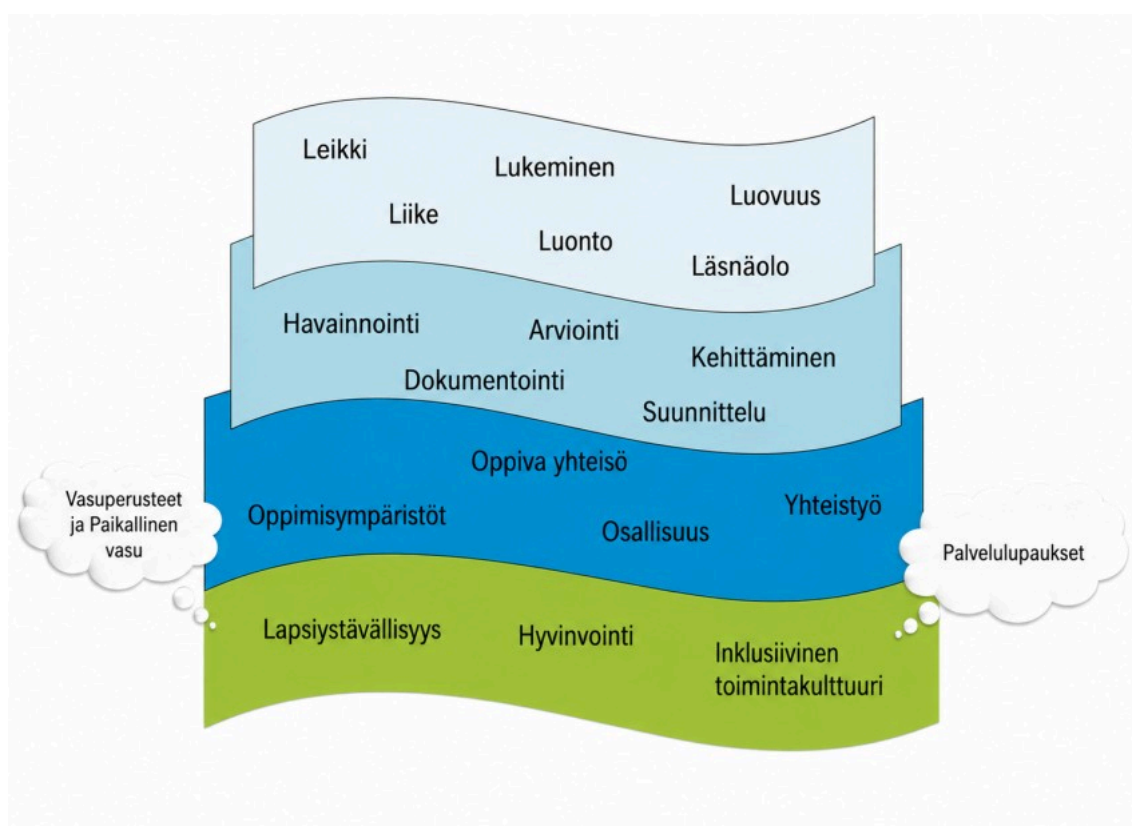
108 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisystä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

- miten kiusaamiseen, väkivaltaan, syrjintään ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

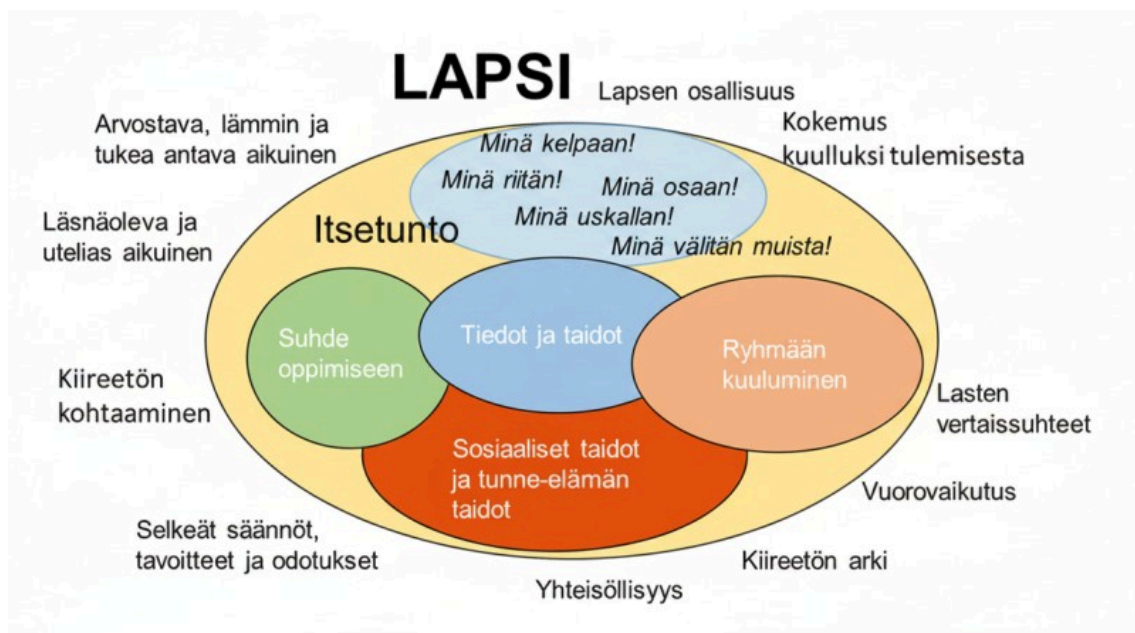
Inklusiivisen toimintakulttuurin ja oppimisympäristön kehittäminen ja arviointi

Forssan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa yhteistä pedagogista ajattelua ja toimintaa kaikissa yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena on varmistaa lasten turvallinen arki, myönteinen vuorovaikutus, yhdenvertaisuus ja osallisuus. Forssan varhaiskasvatuksen pedagoginen kokonaisuus rakentuu lapsiystävällisestä toimintakulttuurista, jossa yhdistyvät varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman periaatteet ja varhaiskasvatuksen vahva ammatillinen osaaminen:

Toimintakulttuurin kehittäminen on jatkuvaa ja suunnitelmallista, ja sitä toteutetaan varhaiskasvatuksen laadunarviointijärjestelmän (Valssi) avulla. Lisäksi arviointia tehdään yksikötasolla henkilöstön ammatillisten keskustelujen ja pedagogisten dokumentointien kautta, sekä vuosisuunnitelman mukaisilla arvioinneilla. Arvioinnissa hyödynnetään lasten ja huoltajien näkemyksiä, henkilöstön itsearviointia sekä tiimeissä tehtäviä yhteisiä tarkasteluja.

Forssan varhaiskasvatuksen tavoitteena on kokonaisvaltaisesti hyvinvoiva lapsi. Lasten hyvinvoinnin ja lapsuuden arvostaminen ovat varhaiskasvatuksen henkilöstön velvollisuus ja aikuiset ovat olemassa lasta varten. Hyvinvoiva lapsi uskoo itseensä, oppii ilon kautta ja välittää muista:

Hyvinvoiva lapsi uskoo itseensä, oppii ilon kautta ja välittää muista

Inklusiivisen toimintakulttuurin kehittämistä, toteuttamista ja arviointia johtaa varhaiskasvatusyksikössä päiväkodin johtaja. Inklusion tulee olla pedagogisesti johdettu periaate, jolle johtaja varmistaa edellytykset. Opetushallituksen mukaisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria rakennetaan johtamisen kautta seuraavasti:

- Selkeä pedagoginen linjaus oman yksikön inklusiivisuudesta
- Aikaa, rakenteita ja resursseja pedagogiselle työlle
- Arviointi ja kehittäminen on systemaattista ja jatkuvaa
- Osaamista johdetaan suunnitelmallisesti henkilöstön pedagogista osaamista kartoittaen ja vahvistaen (mm. täydennyskoulutukset)

Inklusiivisia toimintatapoja kehitetään ja toteutetaan siten, että jokainen lapsi voi osallistua toimintaan omien valmiuksiensa mukaisesti ja olla osa ryhmää. Inklusiivinen toimintakulttuuri konkretisoituu siinä miten tiimin jokainen jäsen toimii päivittäin ja ottaa vastuun siitä, miten pedagogiikalla tuetaan lasten oppimista, hyvinvointia ja osallisuutta. Inklusiivinen toimintakulttuuri vaatii jokaiselta varhaiskasvatuksen työntekijältä:

- hyviä vuorovaikutustaitoja (mm. sensitiivisyyttä ja aitoa läsnäoloa)
- tietoisuutta omasta toiminnasta ja sen vaikutuksesta
- kykyä arvioida omaa toimintaa
- valmiutta muuttaa omia toimintatapoja ja opetella uutta
- lasten edun asettamista kaiken toiminnan keskiöön
- lapsen kohtaamista arvostavasti ja yksilöllisesti
- sitoutumista yhteisesti sovittuihin toimintatapoihin ja tavoitteisiin

Forssan varhaiskasvatuksen henkilöstön mukaan inklusiivisuus koostuu arjessa mm. seuraavista periaatteista:

- Pienryhmätoiminta
- Monipuolinen, jokaisen huomioiva oppimisympäristö
- Kuunteleminen
- Kohtaaminen
- Lapsen aktiivinen toimijuus
- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
- Mallioppiminen
- Ryhmytymisen varmistaminen
- Yhteisöllisyys (aikuinen varmistaa kaikkien osallisuuden)
- Tunne- ja kaveritaitojen opettaminen

- Erilaisuuden arvostus
- Myönteinen vuorovaikutus
- Eriyttäminen yksilöllisesti
- Hyväksytään yksilöllisesti
- Havainnointi

Forssan varhaiskasvatuksessa on käytössä muun muassa seuraavia materiaaleja, menetelmiä ja suunnitelmia lapsen hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden edistämiseksi:

Oppiva yhteisö

- Yksikön vuosisuunnitelma
- Ryhmävasu
- Lapsen kuvallinen haastattelu

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

- Kuttu
- Kili
- Vuorovaikutusleikki (Kaverikaruselli)
- Satuhieronta
- Tukiviittomat
- Leikkilaatikko

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

- Askeleittain
- Fun Friends
- Muksuoppi
- Sherborne
- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma
- Sosiogrammi
- Suhdeympyrä

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

- Kulttuurikasvatussuunnitelma
- Kielipeda -työväline
- Roihuset -materiaali
- Kettu -testi
- Lausetesti
- Sanavarastotesti
- Repun takanassa
- Sadutus
- Juhlat ja tapahtumat

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

- Palvelulupaukset
- Turvallisuussuunnitelma
- Toista kunnioittavan käytöksen suunnitelma
- Lääkehoitosuunnitelma
- Retkisuunnitelma
- Kuljetusohjeistus
- Tyky-toiminta
- Hyvän työyhteisön toimintaperiaatteet
- Järkivihreä Forssa
- Lapset puheeksi -menetelmä
- Positiivinen pedagogiikka
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Kestävän kehityksen suunnitelma

Oppimisympäristöjä muokataan lasten tarpeiden mukaan esteettömiksi, joustaviksi ja vuorovaikutusta tukeviksi. Henkilöstö käyttää sensitiivisiä, lapsen kehitystä tukevia toimintatapoja ja vahvistaa lasten keskinäistä vuorovaikutusta sekä yhteisöllisyyttä. Inklusiivisuuden toteutumista arvioidaan osana yksiköiden säännöllisiä pedagogisia tarkasteluja.

Inklusiivista toimintakulttuuria voidaan tarkastella seuraavien toimintatapojen kautta:

Osallisuus ja kuulluksi tuleminen

- Käytämme monipuolisia tapoja tehdä yhteistyötä perheiden kanssa
- Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa päivän kulkuun
- Lasten ajatukset ja kiinnostuksenkohteet näkyvät toiminnan toteutuksessa
- Lasten havainnointia tehdään systemaattisesti
- Lapsilla on mahdollisuus ilmaista itseään eri tavoin (puhe, kuvat, eleet, jne.)
- Henkilöstö varmistaa, että jokainen lapsi ymmärtää ja tulee ymmärretyksi (käytän kuvatukea, pikapiirtämistä)
- Henkilöstö tukee kaikkien lasten osallisuutta leikkiin

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

- Kaikki lapset ja perheet kohdataan yhdenvertaisesti
- Käytämme monipuolisia tapoja tehdä yhteistyötä perheiden kanssa
- Käytämme arjessa tulkkipalveluita asioidessamme monikielisten perheiden kanssa
- Kaikki lapset osallistuvat yhteisiin toimintoihin, myös tukea tarvitsevat
- Käytämme sukupuolisensitiivistä puhetta ja ohjausta esim. leikeissä

Moninaisuuden huomioiminen

- Koemme moninaisuuden vahvuutena ja rikkautena
- Henkilöstö tekee ryhmän moninaisuutta näkyväksi myönteisin keinoin
- Materiaalit huomioivat moninaisuuden (esim. kirjoja ryhmän kielet ja kulttuurit huomioiden, kuvia ja materiaaleja, joissa erinäköisiä ihmisiä)
- Lasten eri kielet ja kulttuurit huomioidaan arjessa

Tuen tarpeen tunnistaminen ja siihen vastaaminen

- Käytetään lapsille yksilöllisesti suunniteltuja tukitoimia
- Siirtymätilanteet on suunniteltu lasten tarpeiden mukaan
- Ryhmässä on käytössä selkeä struktuuri
- Pedagogisen menetelmät on valittu lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti
- Henkilöstö tunnistaa lasten vahvuudet ja yksilölliset tarpeet

Fyysinen ja sosiaalinen oppimisympäristö

- Oppimisympäristö on esteetön ja muunneltavissa eri tarpeisiin
- Kaikki lapset kokevat olonsa turvallisiksi ja tervetulleeksi
- Oppimisympäristö on rauhallinen (mm. tilan jakaminen hyllyillä, tilojen selkeys ja siisteys)
- Käytämme pienryhmässä toimimista päivittäin (toiminta, siirtymät jne.)

Henkilöstön osaaminen

- Tiimissä on yhteinen ymmärrys, miten toimitaan ja mitä tavoitellaan
- Henkilöstö sitoutuu työn edellyttämään arvopohjaan ja toimivat sen mukaisesti
- Henkilöstö tiedostaa omat ennakkoluulonsa ja kehittävät itseään niiden suhteen (stereotypiat, rasistiset ajatukset)
- Henkilöstö pitää itseään ajan tasalla ja hankkivat tarvittaessa lisätietoa asioista
- Tiimissä keskustellaan säännöllisesti inklusiivisista käytännöistä
- Jokainen henkilöstössä luo vuorovaikutus-suhteen jokaiseen ryhmän lapseen, myös vahvaa tukea tarvitseviin
- Arviointi ja havainnointi tukevat inklusiivista kehittämistä
- Henkilöstö on saanut koulutusta inklusiivisista erilaisista tuen tarpeista ja vuorovaikutuksesta
- Henkilöstö käyttää kannustavaa ja kunnioittavaa kieltä
- Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet ja mahdollisuus osallistua siihen
- Näemme lapsen käytöksen taakse ja ymmärrän erilaisia tuen tarpeita
- Henkilöstön asenne on moninaisuutta kunnioittava (mm. miten puhumme henkilöstön kesken lapsesta/perheestä)

- Edesautamme omalla toiminnallamme inklusiivisen toimintakulttuurin kehittymistä

Forssan varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöjä kehitetään monipuolisiksi, turvallisiksi ja lasten osallistumista tukeviksi. Ympäristöjen kehittäminen perustuu havainnointiin, lasten kiinnostuksenkohteisiin ja pedagogiseen dokumentointiin. Oppimisympäristöjen arviointi on osa yksiköiden vuosittaista toimintakulttuurin arviointia, jossa tarkastellaan niiden toimivuutta, turvallisuutta, viihtyisyyttä ja oppimista edistäviä elementtejä niin sisällä, ulkona kuin lähiympäristössä. Kielitietoisien oppimisympäristön arviointia toteutetaan Kielipeda -työvälineen avulla säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa oman ryhmänsä kielitietoisien oppimisympäristön arvioinnista.

Oppimisympäristöjä kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Fyysinen oppimisympäristö

Päiväkodin tilat, perhepäivähoidon tilat

- Turvallinen, ergonominen, hyvin valaistu, hyvä akustiikka, esteetön, hyvä sisäilma, siisti
- Esteettinen
- Muokattavissa lasten toiminnan tarpeen mukaan
- Joustavat ryhmäjaot
- Lasten ideat, leikit ja työt näkyvät
- Rakennetaan yhdessä lasten kanssa
- Selkeä struktuuri, järjestys
- Kuvatuki, apuvälineet
- Kierrättäminen huomioitu
- Kulttuurinen moninaisuus näkyy

Välineistö

- Lasten saatavilla
- Oppimista tukevaa
- Joidenkin välineiden on perusteltua olla aina esillä, toisia vaihdellaan
- Lapsen kiinnostukset ja mielenkiinnonkohteet
- Ehjää ja esteettistä
- Digitaaliset välineet
- Kestävä kehitys huomioitu

Kaupunkiympäristö

- Pihat, puistot, jäät, ladut, pulkkamäet
- Museot, kirjasto, teatteri, kirkko ja muut katsomukselliset tilat (fyysiset ja virtuaaliset vierailut)
- Vanhempien työpaikat

Luonto

- Metsät
- Luontoretikohteet lähiseudulla

Psyykinen oppimisympäristö

Henkilökunnan ammattitaito

- Lapsen kehityksen tuntemus
- Havainnointi- ja dokumentointitaidot
- Sensitiivisyys
- Yhteisvastuullisuus

Kiireettömyys

- Aikaa leikille
- Työrauha

Turvallinen ja kannustava ilmapiiri

- Rohkaistaan kysymään
- Rohkaistaan ja sallitaan tunteiden ilmaisu
- Toista kunnioittavan käytöksen suunnitelma
- Tunnistetaan ja osataan puuttua loukkaavaan käytökseen ja ohjata positiiviseen vuorovaikutukseen

Yhdenvertaisuus

- Jokaisen mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen toteutuu yksilölliset tarpeet huomioiden

Sukupuolten välinen tasa-arvo

- Perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkominen
- Sukupuolisensitiivisyys

Aito välittäminen

- Hellyys, syli
- Ilo ja hassuttelu
- Lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi
- Lapsen kokemusta arvostetaan

Aikuinen malli ja ohjaus

- Omat vuorovaikutus- ja tunnetaidot: tunteiden ilmaisu, tunnistaminen ja sanoittaminen
- Aikuisen kanssasäätely haastavissa tilanteissa
- Hyvän huomaaminen
- Moninaisuuden huomioiminen ja hyväksyminen
- Samanarvoisuus

Sosiaalinen oppimisympäristö

Oppiva yhteisö

- Yhdessä oppiminen
- Yhteisesti sovitut säännöt
- Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Lasten vertaisvuorovaikutussuhteiden tukeminen

- Kaveritaitojen tukeminen
- Erilaiset yhteisöt (eri kokoisissa ja joustavissa ryhmissä toimiminen, koko ryhmä, perhepäivähoitoryhmä, päiväkot)

Lämmin, vastavuoroinen ja toista kunnioittava vuorovaikutus

- Kiireetön ilmapiiri ja joustavuus
- Arvostava ilmapiiri
- Henkilöstön yhteistyö

Lasten ja vanhempien osallisuus

- Kokemus osallisuudesta
- Mahdollisuus osallistua ympäristöjen suunnitteluun ja arviointiin
- Kulttuurinen moninaisuus näkyväksi

Kognitiivinen oppimisympäristö

Lapsen osallisuus

- Lapsen vasu
- Lasten toiveet, kiinnostuksen kohteet ja yhteinen suunnittelu
- Asioiden ja ilmiöiden ihmetteleminen ja tutkiminen yhdessä
- Yhteinen arviointi ja itsearviointin harjoittelu
- Yhdenvertaiset mahdollisuudet osallisuuteen, mm. kuvatuki
- Oppimisen ilo

Henkilöstön pedagoginen osaaminen

- Vasuosaaminen
- Laaja-alainen osaaminen

- Lapsen yksilöllinen tunteminen
- Monipuoliset työtavat
- Pitkäkestoisen työskentelyn mahdollistaminen
- Systemaattinen suunnittelu, kehittäminen ja arviointi
- Digitaaliset välineet, sovellukset ja ympäristöt

Yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja käytännöt

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on rakentaa yhteinen ymmärrys lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä ja oppimisesta. Forssan varhaiskasvatuksessa yhteistyö on arjen vuoropuhelua, suunniteltuja vasukeskusteluja, huoltajakyselyitä, vanhempainiltoja ja erilaisia yhteisiä tapahtumia. Yhteistyö perustuu avoimuuteen ja kunnioitukseen, ja huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua myös varhaiskasvatuksen toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Keskeisiä periaatteita huoltajien kanssa tehtävälle yhteistyölle ovat:

- Luottamus
- Yhteisöllisyys
- Keskinäinen kunnioitus
- Yksilöllisyys
- Huoltajien ja henkilökunnan yhteinen sitoutuminen
- Yhdenvertainen vuorovaikutus
- Perheiden moninaisuuden huomiointi
- Osallisuus: huoltajien aito kuunteleminen ja mahdollisuus vaikuttaa

Vanhemmuuden tukeminen on keskeinen osa huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Varhainen vanhemmuuden tuki on ennakoivaa ja joustavaa, perheille tarjotaan tukea ja palveluita matalalla kynnyksellä ja heidän tarpeidensa mukaan. Keskeistä on huoltajien kuunteleva ja hyväksyvä kohtaaminen arjessa sekä osallistava vuoropuhelu. Tärkeää on myös uskallus ja taito ottaa puheeksi erilaisia asioita ja tarttua mahdollisiin vanhemmuuden haasteisiin, syyllisyyden tai häpeän tunteita aiheuttamatta. Vanhemmuuden tukemisella vahvistetaan huoltajien omaa toimijuutta ja kyvykkyyden tunnetta vanhempana. Forssan varhaiskasvatuksessa perheille tarjotaan mahdollisuutta Lapset puheeksi -keskusteluun ja tarvittaessa perheitä ohjataan monialaisten yhteistyötahojen piiriin. Vanhemmuuden tukeminen, yhteisöllisyyden vahvistaminen ja perheiden palveluohjaus kuuluvat erityisesti varhaiskasvatuksen sosionomien tehtäväkenttään.

Forssan varhaiskasvatuksessa huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä toteutetaan mm. seuraavin tavoin:

- Tutustumiskäynnit
- Päivittäiset kohtaamiset
- Vasukeskustelut
- Vanhempainillat
- Perhetapahtumat
- Erilaisten sovellusten kautta (Päikky, Wilma, Peda.net, Teams)
- Tulkkipalvelut
- Lapset puheeksi -menetelmä

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi ja oikea-aikainen tuki. Forssan varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä muun muassa seuraavien tahojen kanssa:

- Esi- ja perusopetus
- Oma Hämeen palvelut (mm. neuvola, kasvatus- ja perheneuvonta, vammaispalvelut, lastensuojelu)
- Kuntouttavat tahot (mm. puheterapia, toimintaterapia)
- Liikunta-, kirjasto- ja kulttuuritoimijat
- Ateria- ja puhtaushuonepalvelut (Loiku)
- Kaupungin tekniset palvelut
- Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymä

- Hämeen ammattikorkeakoulu

Yhteistyötä tukevat yhteiset rakenteet, kuten tiedonsiirtopalaverit ja säännölliset lapsikohtaiset monialaiset keskustelut. Kaikki yhteistyö tehdään lapsen edun mukaisesti ja huoltajien kanssa sovitulla tavalla.

Varhaiskasvatuksen kehittämiseen kuuluu yhteistyö myös Forssan ulkopuolisten tahojen kanssa. Yhteistyötä tehdään esimerkiksi muiden kuntien varhaiskasvatuksen järjestäjien, oppilaitosten, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, järjestöjen sekä valtakunnallisten kehittämishankkeiden kanssa. Yhteistyö mahdollistaa toimintatapojen kehittämisen, uuden tutkimustiedon hyödyntämisen ja henkilöstön osaamisen vahvistamisen.

Yhteistyömuotojen arviointi sisältyy varhaiskasvatuksen vuosittaiseen arviointiin. Arvioinnissa tarkastellaan toiminnan sujuvuutta, yhteisten tavoitteiden toteutumista, tiedonkulun toimivuutta ja yhteistyön vaikutusta lasten hyvinvointiin ja varhaiskasvatuksen laatuun. Arvioinnin tuloksia hyödynnetään toiminnan kehittämisessä ja rakenteiden päivittämisessä.

Kiusaamisen, väkivallan, syrjinnän ja häirinnän ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen

Kiusaamisen, väkivallan, syrjinnän ja häirinnän ehkäisy on olennainen osa Forssan varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Ennaltaehkäisyä vahvistetaan yhteisillä toimintatavoilla, vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelulla sekä turvallisen ilmapiirin aktiivisella rakentamisella. Jokaisessa yksikössä laaditaan yhteiset säännöt lasten ja henkilöstön kanssa ja niitä ylläpidetään. Forssan varhaiskasvatuksessa laaditaan koko palvelualueelle yhteinen Toista kunnioittavan käytöksen suunnitelma, johon tarkennetaan yksikkökohtaiset käytännöt.

Kiusaamiseen, väkivaltaan, syrjintään tai häirintään puututaan viipymättä. Henkilöstö toimii johdonmukaisesti yhteisesti sovittujen toimintatapojen mukaisesti: tilanne selvitetään, lapsia ja huoltajia kuullaan ja tarvittavat tukitoimet käynnistetään. Tilanteen seuranta ja jälkiarviointi varmistavat, että sovitut toimenpiteet toteutuvat ja lasten turvallisuus ja hyvinvointi turvataan jatkossa.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtap. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisan sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien esimerkiksi hyppy-, heitto- ja kiinniottoleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden¹⁰⁹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisen monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielipiteet, mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma (001)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun

lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa, kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, lorullaan, kokeillaan ja soitetaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat

kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003)

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä, esimerkiksi syntymästä ja kuolemasta.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsite ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto, esimerkiksi metsä, puisto, niitty tai ranta-alue voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja tai soittimia ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005)

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikkumisen tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikkumista. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikkumisen ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruokakasvatus tukee kestävästä elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä¹¹⁰. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹¹¹. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹¹¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että

ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan seuraavia tavoitteita, sisältöjä ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet:

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

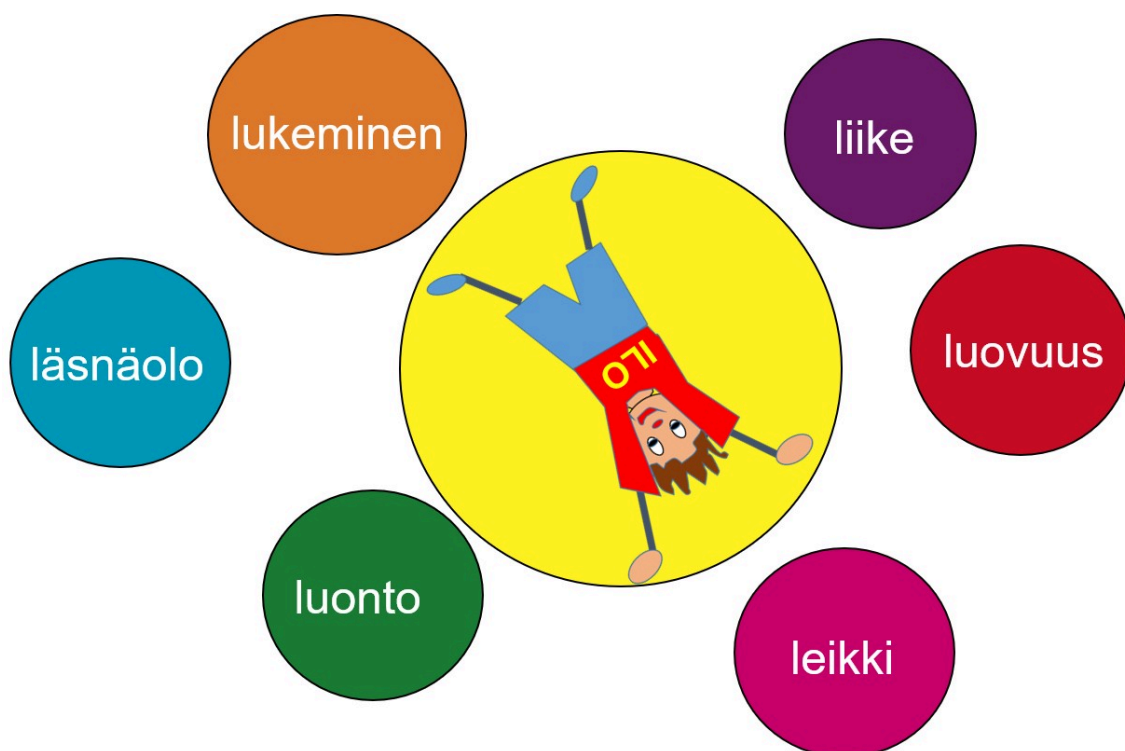
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

Pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteuttaminen, seuranta ja arviointi

Lapsiryhmän pedagoginen toiminta perustuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta laadittuun ryhmävasuun, joka laaditaan varhaiskasvatusikäisten lasten ryhmissä. Pedagogista toimintaa seurataan ja arvioidaan toimintakauden aikana jatkuvasti yhdessä tiimien kanssa. Ryhmävasu arvioidaan vähintään kahdesti toimintavuoden aikana. Esiopetusryhmissä laaditaan ryhmävasun sijaan ryhmäkohtainen pedagogisen toiminnan suunnitelma lukuvuosisuunnitelman liitteeksi Wilmaan. Näiden suunnitelmien lisäksi arviointia tehdään yksiköissä sovitulla tavalla erilaisten lomakkeiden avulla, mm. Liikkuva varhaiskasvatus.

Pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioidaan joustavat ryhmittelyt. Pedagogista toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan huomioiden lasten yksilöllinen kehitystaso osana ryhmän toimintaa. Tavoitteena vahvistaa lapsen omaa toimintakykyä, osallisuutta ja onnistumista osana ryhmää. Forssan varhaiskasvatuksessa oppimisen alueet ovat toiminnan perusta. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan huomioiden ajankohtaiset aiheet, teemat sekä lasten mielenkiinnonkohteet. Oppimisen alueita yhdistellään monipuolisesti kokonaisuuksiksi ja projektityöskentely nähdään keskeisenä työtapana.

Forssan varhaiskasvatuksen pedagogiikka perustuu valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi kuuden ällän pedagogiikkaan, jonka keskiössä on lapsi ja oppimisen ilo. Tämä ohjaa oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä sekä monipuolisten työtapojen käyttöä:

Kuuden ällän pedagogiikka, jonka keskiössä on lapsi ja oppimisen ilo

Lapsen mielenkiinnon kohteet ja osallisuus otetaan huomioon pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Forssan varhaiskasvatuksessa tehdään lapsille toimintakauden aikana kuvalliset haastattelut, joiden pohjalta esiin nousseet lapsen mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Havainnointi ja pedagoginen dokumentointi ovat keskeiset tavat selvittää lasten mielenkiinnonkohteita ja

vahvuuksia. Aikuisten vastuulla on rakentaa oppimisympäristö ja pedagogiikka sellaiseksi, että jokainen lapsi saa myönteisiä oppimisen ja osallisuuden kokemuksia osana ryhmää.

Forssassa tarjotaan 5-vuotiaille maksutonta varhaiskasvatusta 20 tuntia viikossa, toimintavuositain tehtävän sivistyslautakunnan päätöksen mukaisesti.

5-vuotiaiden pedagogiikassa painotetaan arjentaiteiden, tunnetaitojen ja yhteisötaiteiden tukemista ja ohjaamista seuraavin toimintatavoin:

Arjentaidot

Henkilöstö tukee lapsen itsenäisyyden kehittymistä

- ohjataan ja kannustetaan lapsia arjen taidoissa kohti omatoimisuutta sekä muiden huomioonottamista ja tavaroista huolehtimista
- lapsia ohjataan positiivisen pedagogiikan mukaisesti ja huomataan hyvä lapsessa
- arjessa käytetään toiminnanohjauksen kuvia

Henkilöstö ohjaa lasta vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan eri ympäristöissä

- lasten kanssa keskustellaan ja harjoitellaan turvallista toimintaa erilaisissa oppimisympäristöissä
- ohjataan lapsia kierrätykseen ja kestävän kehityksen toimintaan Järkivihreä Forssa -toimintamallin mukaisesti
- ohjataan lapsia turvallisen median käyttöön ja harjoitellaan digitaalisten laitteiden käyttöä

Tunnetaidot

Henkilöstö tukee lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä

- luodaan turvallinen ilmapiiri
- keskustellaan ja harjoitellaan tunnistamaan omia ja toisten tunteita liikunnan, taiteiden, lukemisen, musiikin ja draaman kautta
- tuetaan lasten empatiataitojen kehittymistä
- harjoitellaan ratkomaan ristiriitatilanteita yhdessä aikuisen kanssa
- rohkaistaan lapsia ilmaisemaan erilaisia tunteita
- vahvistetaan positiivista käytöstä

Yhteisötaidot

Henkilöstö huolehtii, että lapset tulevat kuulluksi ja osallisiksi itseensä liittyvissä asioissa

- lasta ohjataan pyytämään apua sekä huolehtimaan toisista
- tuetaan lasten ystävyys- ja kiintymyssuhteiden vahvistumista
- varmistetaan jokaisen lapsen ryhmään liittyminen ja leikkiin mukaan pääseminen
- tuetaan kaveritaitojen vahvistumista
- mahdollistetaan pitkäkestoinen leikki (aika, paikka, välineet)
- mahdollistetaan kaikkien lapsien osallistuminen
- huolehditaan, että jokainen lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi

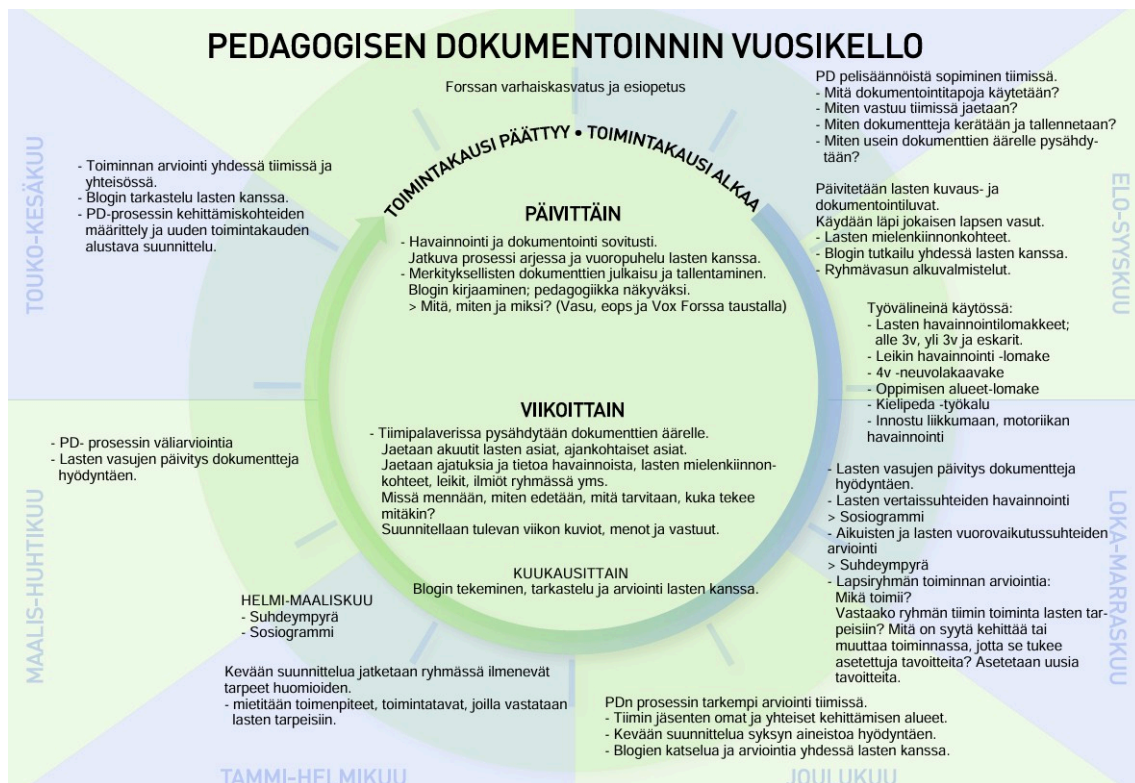
Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteet ja käytännöt

Forssan varhaiskasvatus perustuu vahvasti lapsihavainnointiin ja dokumentointiin, joiden katsotaan olevan merkittävä osa toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Havainnointi kuuluu olennaisena osana varhaiskasvatuksen pedagogiseen dokumentointiin. Jokaisen työntekijän tehtäviin kuuluu pedagogisen dokumentoinnin toteuttaminen.

Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan tarkastella lapsen oppimisprosessia ja saada tietoa pedagogisten ratkaisujen vaikuttavuudesta sekä yksittäisen lapsen, että ryhmän tasolla. Havainnointi on jatkuvaa ryhmän sisällä tapahtuvaa toimintaa. Ryhmät toteuttavat pedagogista dokumentointia varhaiskasvatuksen opettajan määrittelemillä tavoilla (mm. sähköiset ryhmän blogit).

Ryhmiä henkilöstö dokumentoi havaintojaan päivittäin ryhmässä sovituilla tavoilla. Päivittäinen havainnointi ja dokumentointi pitää sisällään muun muassa havaintoja lapsen vahvuuksista, kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista. Havainnoinnin tukena voi hyödyntää Peda.netin havainnointikaavakkeita. Havainnoimalla ja dokumentoimalla saamme tietoa myös lapsen kaverisuhteista, toiminnasta, kiinnostuksen kohteista, ideoista sekä toiveista (mm. sosiogrammi ja kuvallinen lapsen haastattelu).

Forssan varhaiskasvatuksessa on käytössä pedagogisen dokumentoinnin vuosikello:

Leikin tukeminen inklusiivisin periaattein

Aikuiset arvioivat säännöllisesti omaa suhdettaan ryhmän lapsiin suhdeympyrän avulla, jonka avulla edistetään kaikkien lasten yhdenvertaisuutta lapsiryhmässä.

Forssan varhaiskasvatuksessa inklusiivisuuden edistäminen leikissä tapahtuu joustavilla ryhmäajoilla sekä erilaisten ja vaihtuvien leikkiryhmien kautta. Aikuisella on merkittävä rooli leikkiin liittymisessä, rikastuttamisessa, sanoittamisessa ja ohjaamisessa. Aikuisen huolehtii kuvatuon käytöstä leikissä lasten yhdenvertaisen osallisuuden varmistamiseksi. Inklusiivisten periaatteiden mukaisesti leikkiä tulee ohjata tietoisesti, erityisesti silloin kun lapsi tarvitsee aikuisen läsnäoloa ja tukea päästäkseen leikkiin ja pysyäkseen mukana leikissä. Henkilöstö toimii leikin mahdollistajana ja kannattelijana sekä huolehtii, ettei kukaan lapsi jää leikin ulkopuolelle eikä ketään kiusata. Henkilöstö tunnistaa lasten tekemiä leikkialoitteita ja rakentaa niiden kautta lasten välistä vuorovaikutusta. Leikkiin kannustava toimintakulttuuri mahdollistaa lapsille leikkirauhan, leikin jatkuvuuden, mielikuvituksen käytön, oman ilmaisun ja luovuuden. Leikissä kaikki on mahdollista ja se saa näkyä ja kuulua.

Forssan varhaiskasvatuksen henkilöstön mukaan inklusiivisuutta edistetään leikeissä seuraavin keinoin:

- Lapsen osallisuuden mahdollistaminen: toiveet ja mielenkiinnon kohteet, toiminnan suunnittelu ja toteutus yhteistyössä, esim. kauppaleikin suunnittelu ja rakentaminen yhdessä
- Monipuolinen ja muuntautuva oppimisympäristö ja tilojen käyttö. Erilaisilla leikeillä omat tilat tai toimintapisteet lasten tarpeiden mukaan.
- Ryhmytyminen: yhteenkuuluvuuden tunne, ryhmään kuulumisen tunne

- Yksilönä huomiointi ryhmässä, jossa erilaisuus on rikkaus
- Lasten vertaistuki leikissä
- Ystävyys-periaate
- Yhteisöllisyys
- Lähisuhdeympyrän käyttö
- Koko ryhmän kokoontumisia ja leikkejä
- Pienryhmätoiminta
- Erilaiset/vaihtuvat leikkikokoonpanot
- Ohjaus tasapuolisesti erilaisiin leikkeihin
- Leikin havainnointi
- Leikin rikastuttaminen ja sanoittaminen
- Leikissä aikuisen mukanaolo
- Leikin ohjaaminen
- Oppimisympäristön/leikkiympäristön toimintaa ohjaava kuvatuki
- Tavaroilla omat paikat
- Leikin jatkuvuuden turvaaminen

Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja suomen kielen oppimisen tukeminen

Forssan varhaiskasvatuksessa on laadittu kulttuurikasvatuksen vuosikello -pohja, jota päivitetään ryhmissä toimintavuosittain yhdessä huoltajien kanssa. Huoltajien näkemyksiä kielelliseen-, kulttuuriseen ja katsomukselliseen taustaan liittyen selvitetään osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja ne huomioidaan soveltuvilta osin varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Varhaiskasvatuksen arjessa tutustutaan ryhmässä esiintyviin kieliin, kulttuureihin ja katsomuksiin.

Monikielisten lasten suomen kielen oppimista seurataan kielipeda -työkalun avulla. Kielipedan avulla arvioidaan ja kehitetään oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta, tarkastellaan huoltajan kanssa lapsen kielimaailmaa ja seurataan suomen kielen edistymistä. Forssan varhaiskasvatuksessa on käytössä suomen kielen oppimisen tueksi Roihuset -materiaali. Lisäksi suomen kielen oppimisessa hyödynnetään muun muassa Moomin language -sovellusta. Varhaiskasvatuksessa on käytössä myös Lukulumo -sovellus, joka mahdollistaa satujen ja tarinoiden kuuntelun eri kielillä. Suomen kielen tukeminen on osa ryhmässä toteutettavaa pedagogiikkaa, josta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja.

Forssassa varhaiskasvatusta järjestetään suomen kielellä.

Forssan varhaiskasvatuksessa käytetään tulkkipalveluita perheiden ja varhaiskasvatuksen väliseen yhteistyöhön. Tiedottamisen tueksi käytetään useammalla kielellä olevia ajankohtaisia asioita sisältäviä tiedotteita ja ohjeistuksia. Kielipeda -työkalussa on monikielisen lapsen kielimaailma -osio, jossa tarkastellaan yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen kieliympäristöä, jota voidaan hyödyntää osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹¹². Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹¹³ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹¹⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹¹⁵.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹¹⁶. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁷ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹⁸.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹⁹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹²⁰. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹²¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹²², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹²³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹²⁴.

117 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

118 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

119 Varhaiskasvatuslaki 31 §

120 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

121 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

122 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

123 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

124 Varhaiskasvatuslaki 20 §

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹²⁵. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹²⁶.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta¹²⁸. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa¹²⁹ sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna¹³⁰. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta¹³¹ hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹³².

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla.

125 Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

126 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

127 Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

128 Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §

129 Oppivelvollisuuslaki 3 §

130 Perusopetuslaki 26 a §

131 Oppivelvollisuuslaki 2 §

132 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1

Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita¹³³. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea¹³⁴ tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹³⁵. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹³⁶.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista, hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa opetusta.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista eli varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa¹³⁷. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹³⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁹.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁴⁰.

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹⁴¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä¹⁴², jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärutmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja

¹³⁸ HE 148/2021 vp, s. 32

¹³⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §

toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹⁴³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹⁴⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta ja tarvittavien tuen muotojen toteuttamista¹⁴⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁴⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹⁴⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tuen muotojen ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi sisältää perustelut siitä, millaisista tuen muodoista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹⁴⁸.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁴⁹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatus lisäksi seuraavat asiat lapsen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät

¹⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁵⁰.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁵¹. Hallintopäätösmentelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁵². Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁵³. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen¹⁵⁴. Päätökseen on liitettävä ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Päätös on aina perusteltava¹⁵⁵. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁵⁶.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁵⁷.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁵⁸.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen

150 HE 148/2021 vp, s. 35

151 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

152 Hallintolaki 34 §

153 HE 148/2021 vp, s. 35

154 Varhaiskasvatuslaki 62 §

155 Varhaiskasvatuslaki 62 §

156 HE 148/2021 vp, s. 36

157 HE 148/2021 vp, s. 34

158 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

toimipaikan sijaintikunta¹⁵⁹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹⁶⁰.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisesti tarkennetaan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- tukipalveluiden järjestämiseen liittyvät paikalliset käytännöt
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- varhennetun oppivelvollisuuden tarpeen arviointi sekä siihen liittyvän yhteistyön rakenteet ja käytännöt
- toiminta siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenttelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä

¹⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁶⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisesti määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Forssassa varhaiserityiskasvatuksen kokonaisuudesta vastaa varhaiserityiskasvatuksen yksikkö, jota johtaa varhaiskasvatuksen johtava erityisopettaja. Varhaiserityiskasvatuksen yksikössä työskentelevät varhaiskasvatuksen erityisopettajat sekä varhaisen tuen ohjaajat. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat oman alueensa varhaiskasvatyksyksissä osallistuen lasten tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin yhteistyössä varhaiskasvatyksikön muun henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat päiväkotien johtajien tiiviinä työparina osallistuen inklusiivisten periaatteiden mukaiseen toimintakulttuurin kehittämiseen. Varhaisen tuen ohjaajat työskentelevät varhaiskasvatuksen yksiköissä tukea tarvitsevien lasten tarpeiden mukaisesti ryhmäkohtaisena lisäresurssina. Varhaisen tuen ohjaajat toimivat lapsiryhmissä tuen rakenteellisenä resurssina, edistäen tukea tarvitsevien lasten tuen toteutumista.

Päiväkodin johtaja vastaa varhaiskasvatyksyksissä annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Päiväkodin johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Lapsen tuen tarpeen ilmetessä tarkastellaan ensisijaisesti lapsiryhmässä käytössä olevien toimintatapojen, opetusjärjestelyjen ja oppimisympäristöjen vaikuttavuutta lapsen tukeen. Lapsen tarvitsema tuki toteutetaan aina ensisijaisesti lapsen omassa varhaiskasvatuspaikassa. Vaativaa kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukea järjestetään vain päiväkotimuotoisessa palvelussa, jossa mahdollistuvat intensiivisempi varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki sekä muut rakenteellisen tuen muodot.

Vuorohoidossa huomioidaan lapsen tuen toteutuminen kaikkina vuorokaudenaikoina lapsen tuen tarpeeseen tarkoituksenmukaisesti perustuen. Vuorohoidossa huolehditaan lapsen yksilölliseen tuen tarpeeseen perustuvan suunnitelman toteutumisesta kaikkina vuorohoidon järjestämisen aikoina. Tarvittaessa (ryhmäkoko huomioiden) vuorohoidon ääriaikoina ja viikonloppuisin ryhmässä työskentelee varhaisen tuen ohjaaja, tukea tarvitsevien lasten hoidontarpeeseen perustuen. Vuorohoidossa varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen tukeen liittyvästä tiedonkulusta tukea tarvitsevan lapsen kanssa työskentelevälle henkilöstölle, jolla varmistetaan sovittujen tukitoimenpiteiden toteutuminen.

Kuviossa on kuvattu varhaiskasvatuksen opettajan (vo), varhaiskasvatuksen lastenhoitajan (vlh), varhaiskasvatuksen sosionomin (vso), perhepäivähoitajan (pph), varhaisen tuen ohjaajan (vto) ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) työnkuvan mukaiset lapsen tuen kokonaisuuteen liittyvät vastuut ja velvollisuudet. Lisäksi kuviossa on huomioitu keskeisten monialaisten yhteistyötahojen rooli yhteistyön näkökulmasta osana lapsen tuen kokonaisuutta. Monialaisten yhteistyötahojen rooli tarkentuu aina lapsen yksilölliseen tarpeeseen perustuen. Vihreät ruudut tarkoittavat ammatillista vastuuta kyseisen asian/kokonaisuuden organisoinnista ja hoitamisesta. Siniset ruudut kuvastavat ammatillista velvollisuutta osallistua sovitun mukaisesti ko. asian/kokonaisuuden toteuttamiseen.

	vo	vlh	vso	pph	vto	veo	Monialaiset yhteistyötahot*
Huolen herääminen/tuen tarpeen havaitseminen							
Havainnointi							
Pedagoginen dokumentointi							
Tuen suunnittelu							
Tuen kirjaaminen lapsen vasaan							
Tuen kirjaus hyvien kirjaustapojen mukaisesti ja ajantasaisesti							
Sovittujen tukitoimenpiteiden toteuttaminen osana perustoimintaa							
Tuen vaikuttavuuden ja tukitoimenpiteiden toteutumisen arviointi							
Huoltajien ja lapsen osallisuus							
Monialainen yhteistyö; lapsen tuen palvelut, mm. palaverien koollekutsuminen							
Monialainen yhteistyö; palvelut perheen tueksi							
Erityisopettajan konsultaatio							
Erityisopetus eri muodoissaan							
Tiedonsiirto nivelvaiheessa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen							

* = lastenneuvola, perheneuvola, psykologi, puheterapeutti, toimintaterapeutti, sosiaalityö, erikoissairaanhoido ym.

Vastuu
Velvollisuus

Yhteistyö tuen aikana

Lapsen kuulemisessa ja mielipiteen selvittämisessä käytetään tukena lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kuuluvaa kuvin tuettua lapsen haastattelua sekä havainnointia.

Varhaiskasvatuksessa lapsi/perhe ohjataan tarvittavien tukipalveluiden piiriin ja monialaista yhteistyötä tehdään lapsen tuen tarpeen kannalta keskeisten yhteistyötahojen kanssa. Lapsen tuen kokonaisvaltaisen toteutumisen kannalta on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa tehdään tiivistä yhteistyötä tarvittavien tukivien ja kuntouttavien tahojen kanssa.

Monialaisia yhteistyötahoja Forssassa ovat:

- Lastenneuvola (mm. varhaiskasvatuksessa täytettävä tiedonsiirtolomake 4 v. neuvolakäynnille)
- Perhepalvelut (mm. neuvolapsykologi ja puheterapeutit, lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö)
- Lapset puheeksi -menetelmän mukaiset keskustelut
- Oma Hämeen omatiimi -toimintamalli (monialaista yhteistyötä ennaltaehkäisevästi)
- Lasten ja nuorten kuntoutus työryhmän (laku) monialaisen asiantuntijaryhmän konsultaatio
- Vammaispalvelut
- Kanta-Hämeen keskussairaalan erityisasiantuntijat (mm. lastenneurologian ja lastenpsykiatrian poliklinikat)
- Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa (mm. lastensuojelu)
- Kuntouttavat tahot (mm. toimintaterapeutit, fysioterapeutit ja puheterapeutit)
- Säännöllinen monialainen yhteistyö ja kehittäminen Oma Hämeen koordinoimassa alueellisessa perhekeskustyöryhmässä

Varhennettu oppivelvollisuus:

Varhennetusta oppivelvollisuudesta tehdään oppivelvollisuuslain 2 § mukaisesti hallinnollinen päätös, mikäli lapsi tarvitsee oppimiseen vaikuttavan sairauden, vamman tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi enemmän aikaa oppimiseensa. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöstä tehtäessä tehdään moniammatillista yhteistyötä tarvittavien terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa ja voidaan myös hyödyntää psykologista tai lääketieteellistä lausuntoa. Päätös varhennetusta oppivelvollisuudesta tehdään ennen oppivelvollisuuden alkamista, jolloin oppivelvollisuuden suorittaminen alkaa sinä vuonna kun lapsi täyttää 6 vuotta ja lapsella on mahdollisuus huoltajien halutessa osallistua maksuttomaan esiopetukseen jo sinä vuonna, kun lapsi täyttää 5 vuotta. Varhennettu oppivelvollisuus suoritetaan Forssan varhaiskasvatuksessa inklusiivisten periaatteiden mukaisesti osana vertaisryhmää. Lapsen aloittaessa esiopetuksessa 5-vuotiaana voidaan ensimmäinen esiopetusvuosi toteuttaa osana varhaiskasvatusta lapsen lähipäiväkodissa. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneiden lasten koulupolku suunnitellaan yhteistyössä perusopetuksen kanssa.

Tuen toteuttaminen ja arviointi varhaiskasvatuksessa

Mahdollisia tuen tarpeita voivat olla muun muassa:

- Kielen kehitys (mm. puheen tuottaminen, ymmärtäminen, nimeäminen)
- Kognitiiviset taidot
- Hahmottaminen
- Muisti ja mieleen palauttaminen
- Itsesäätely
- Tarkkaavuuden säätely
- Aistisäätely
- Motorinen levottomuus
- Toiminnan ohjaus (motivoituminen, tehtävien aloittaminen, itsenäiseen työskentelyyn keskittyminen, tehtävän loppuun saattaminen, sääntöjen noudattaminen)
- Tunnetaidot
- Sosiaaliset taidot ja vuorovaikutustaidot
- Motoriset taidot (hienomotoriikka, karkeamotoriikka)
- Tilannekohtainen puhumattomuus

- ## Lapsen tuki

Yleisen tuen toteutumisen ja arvioinnin tueksi on laadittu yleisen tuen valikko, joka toimii henkilöstön työn tukena kun lapsen kehityksestä, oppimisesta tai hyvinvoinnista herää huoli. Huolen herätessä konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa ja tarvittaessa monialaisia yhteistyötahoja paikallisesti sovittujen yhteistyökäytäntöiden mukaisesti. Yleisen tuen tukimuodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kohtaan: "mahdolliset muut lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen liittyvät tarpeet sekä lapsen tuen toteuttamiseen liittyvät tavoitteet".

Yleisessä tuessa annetaan tarvittaessa tukipalveluita (ks. tuen tasojen kuvaukset). Erityisopettajan konsultaatiosta ja opetuksesta tukipalveluna tehdään hallintopäätös silloin kun lapsi tarvitsee yleisessä tuessa samanaikaisesti ja säännöllisesti sekä erityisopettajan antamaan opetusta että konsultointia. Erityisopettajan opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana osa-aikaisena opetuksena. Tukipalveluiden tarvetta arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

YLEINEN TUKI	• Kaikille varhaiskasvatuksessa oleville lapsille • Laadukasta varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa • Yksittäisiä tukitoimia (esim. pedagogisia ratkaisuja) • Lyhytkestoista ja intensiteetiltään matalaa • Annetaan välittömästi tuen tarpeen ilmettyä • Tuki kirjataan lapsen vasuun • Erityisopettajan konsultaatiota tai opetusta • Ei hallinnollista päätöstä
Tukipalvelut	• Hallintopäätös tukipalveluista (mikäli ei päätöstä tehostetusta/erityisestä tuesta) • Tukipalveluihin kuuluvat varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät: • Tulkitsemispalvelut • Avustamispalvelut • Apuvälineiden käyttäminen • Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio ja opetus
TEHOSTETTU TUKI	• Mikäli yleinen tuki ei ole riittävää, annetaan yksilöllisesti suunniteltua tehostettua tukea • Useampia samanaikaisia tukitoimia, joita käytetään säännöllisesti • Kesto voi vaihdella lyhytkestoisesta pitkäkestoiseen tukeen yksilöllisen tarpeen mukaisesti • Tuki intensiteetiltään voimakkaampaa • Tuki kirjataan lapsen vasuun • Erityisopettajan konsultaatio/opetus eri muodoissaan • Hallinnollinen päätös
ERITYINEN TUKI	• Mikäli tehostettu tuki ei ole riittävää, annetaan yksilöllisesti suunniteltua erityistä tukea (mm. vamma, sairauden tai kehitysviivästymän vuoksi) • Vahvin tuen taso • Useita samanaikaisia tukimuotoja ja -palveluita • Tuen tarve on jatkuvaa ja kokoaikaista • Tuki on intensiteetiltään vahvaa • Tuki kirjataan lapsen vasuun • Erityisopettajan konsultaatio/opetus eri muodoissaan • Hallinnollinen päätös

Tuen tasojen kuvaukset

Pedagogiset tuen muodot	Varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut, jotka luovat lapselle selkeän ja ennakoitavan päivän kulun. Mm. kuvitettu päiväjärjestys ja ajankulun konkretisointi.
	Fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät ratkaisut. Mm. ympäristön ärsykkeiden karsiminen, turvallisuus, positiivinen pedagogiikka, lapsen osallisuuden tukeminen.
	Sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Mm. ilmeet, eleet, kosketus, tukiviittomat ja kuvat.
	Käytännöt, jotta lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmässä, mm. esteettömyys.
	Tarvittavat erityispedagogiset menetelmät.
	Varhaiskasvatuksen arjen suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.
	Oppimisympäristön muokkaus: • Yhteisesti sovitut toimintatavat • Myönteinen ja erilaisuutta arvostava ilmapiiri, positiivinen pedagogiikka • Yhdenvertaisuus ja osallisuus, lapsen kiinnostuksenkohteet • Esteettömyys ja selkeys, ärsykkeiden karsiminen, tavaroilla omat paikat (kuvatuki) • Muunneltavuus ja joustavuus • Istumajärjestys • Kuvitetun päiväjärjestyksen käyttö arjessa Opetus- ja toimintatapojen muokkaus: • Yksilöllisten tarpeiden huomiointi oppimisessa, vahvuusperustaisuus • Monikanavainen oppiminen, aistimuksellisuus, erilaiset oppimistyylit • Joustavat ryhmittelyt, pienemmässä ryhmässä toimiminen • Toiminnallisuus, fyysisen aktiivisuuden mahdollistuminen, rauhoittava fyysinen kosketus • Kuvatuki toiminnanohjauksessa, pikapiirtäminen, tukiviittomat • Pilkotut ja selkeät ohjeet ja säännöt • Lapsen tarpeeseen vastaava toiminnan sisältö ja materiaali, eriyttäminen yksilöllisesti Opetus- ja ohjausmenetelmiä: • Kielenkehityksen tuki: suujumppa, äänneopetus, Kili (kieli ja liikunta - materiaali), Kuttu (kuvin tuettu leikki), kuvatuki, tukiviittomat, pikapiirtäminen • Tunne- ja vuorovaikutustaidot: Muksuoppi, Fun Friends, Askeleittain, vuorovaikutusleikki, erilaiset tunnemateriaalit ja -mittarit, satuhieronta • Motoriset taidot: Kili (kieli ja liikunta), Sherborne, KKK – kehontuntemus, kontakti- ja kommunikaatio

Pedagogiset tuen muodot

Rakenteelliset tuen muodot	Tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen.
	Henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut, mm. varhaisen tuen ohjaaja ryhmässä.
	Lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut.
	Tukipalvelut: tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö. Mm. liikkumiseen tai fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon tai liikkumiseen liittyvät apuvälineet, digitaaliset sovellukset, pelit, lelut, kuulokkeet jne.
	Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio, osa- tai kokoaikainen erityisopetus.
	Pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto.
Hoidolliset tuen muodot	Perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät.
	Terveystuhoollolliset tarpeet. Mm. Pitkäaikaissairauksien hoito, lääkitys, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet. Yhteistyö, ohjaus ja konsultaatio sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.
	Lapsen lääke- tai sairaudenhoitoa annetaan tarpeen mukaan tuen tasosta riippumatta.

Rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tuen aikana yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajalle lähetetään ennen varhaiskasvatussuunnitelma keskustelua sähköinen kysely Päikky-järjestelmässä: "Valmistautuminen lapsen vasu/leops keskusteluun". Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa selvitetään huoltajan näkemykset ja toiveet. Lapsen mielipide selvitetään kehitystason mukaisesti kuvin tuetulla haastattelulla.

Tehostetun tai erityisen tuen piirissä olevien lasten varhaiskasvatussuunnitelman kirjaa varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sähköiseen Päikky-järjestelmään. Tuen tarvetta, sen toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan ja tarkistetaan tarpeen mukaan, kuitenkin aina vähintään kahdesti vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa. Arvioinnin yhteydessä kirjataan toiminnan tavoitteiden saavuttaminen ja tarvittaessa tavoitteet päivitetään lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee myös ilmetä, mikäli tuen tarve ja tukitoimenpiteet ovat päättyneet.

Esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen osallistuvilla lapsilla laaditaan voimassa oleva varhaiskasvatussuunnitelma.

Hallintopäätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Tehostetun tai erityisen tuen tarpeesta keskustellaan huoltajien sekä muiden lapsen tuen kannalta merkittävien monialaisten yhteistyötahojen kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä erityisopettajan kanssa esittää lapselle tehostettua tai erityistä tukea lapsen tuen tarpeeseen perustuen, huoltajaa kuullen, ja mahdollisten monialaisten yhteistyötahojen näkemys huomioiden. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsuu lapsen huoltajat kuultavaksi tuesta annettavaa viranhaltijapäätöstä koskien noin 2 viikkoa ennen kuulemistilaisuutta kirjallisella kutsulla, joka lähetetään Päikky-järjestelmässä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kirjaa huoltajien suullisen kuulemisen Päikky-järjestelmästä löytyvään muistioon, jota huoltajat voivat halutessaan täydentää. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja huolehtii tarvittavat asiakirjat tuen päätöksen tekeville viranhaltijalle. Lapsen kuuleminen toteutetaan kuvin tuetun haastattelun yhteydessä lapsen kehitystason mukaisesti ja kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapselle annetaan uusi päätös tuesta, mikäli lapsen tuen tarve tai varhaiskasvatuspaikka muuttuu. Lapselle voidaan antaa tarvittaessa yleisessä tuessa päätös varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämistä tukipalveluista. Päätökset tehdään edellä kuvatun prosessin mukaisesti.

Forssan hallintosäännön mukaisesti päätöksen tehostetusta tai erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen johtava erityisopettaja. Päätös lapsen tuesta sekä valitusosoitus toimitetaan huoltajalle sähköisen järjestelmän kautta.

Siirtymävaiheet varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen sekä tiedonsiirron käytänteet

Tehostettua tai erityistä tukea saavan lapsen tiedonsiirto tehdään yksilöllisesti sovittavassa palaverissa, kun lapsi siirtyy samassa kunnassa varhaiskasvatuksen aikana yksiköstä toiseen tai esiopetukseen. Yksilöllisen tiedonsiirtopalaverin koolle kutsumisesta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Yksilöllisessä tiedonsiirtopalaverissa ovat mukana varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opettajat sekä erityisopettajat ja lisäksi muut huoltajien kanssa sovittavat monialaiset yhteistyötahot. Tiedonsiirrossa sähköisen Päikky-järjestelmän kautta siirtyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Lisäksi lapsen mukana siirretään muut mahdolliset asiantuntijalausunnot huoltajan suostumuksella.

Toiseen kuntaan siirryttäessä tiedonsiirto tehdään huoltajien kanssa sovitulla tavalla. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta annetaan kopio huoltajille.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja tässä perusteasiakirjassa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen suunnittelu voi olla omaleimaista, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat*
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.*

Forssan varhaiskasvatuksessa ei tällä hetkellä järjestetä vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvää varhaiskasvatusta.

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶¹. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatuslain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätty periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon¹⁶² hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä¹⁶³. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arviointien tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁶⁴. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnittelua ja sen toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa¹⁶⁵ järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

¹⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁶³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶⁴ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla¹⁶⁶ edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut pedagogisen toiminnan tavoitteet on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin ja kehittämisen periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi tarkennetaan

- miten varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määäämien tavoitteiden toteuttamista ja toteutumista arvioidaan paikallisesti
- miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä tarkentavan paikallisen suunnittelun toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja eri arviointikokonaisuuden tasoilla
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- miten lasten mielipiteet selvitetään ja otetaan huomioon varhaiskasvatusta arvioitaessa
- miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- miten lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä
- miten arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- miten arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Pedagogisen toiminnan ja varhaiskasvatuspalvelujen johtaminen, arviointi ja kehittäminen

Forssan varhaiskasvatuksessa arvioidaan toimintavuosittain varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista Karvin laatiman laadunarviointijärjestelmän (Valssi) avulla. Valssin arviointikohteet valitaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen johdon ja varhaiskasvatussyksiköiden edustajien kesken. Kukin yksikkö työittää arviointiin perustuen yksikkökohtaisen kehittämissuunnitelman, jonka toteutumista seurataan ja arvioidaan yksikössä johtajan määrittelemillä tavoilla. Lisäksi yksikkökohtaisten suunnitelmien pohjalta laaditaan yhteiset kehittämistavoitteet koko kaupungin varhaiskasvatukselle. Tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan moniammatillisessa pedagogiatiimissä, johon kuuluu edustajat varhaiskasvatuksen yksiköistä sekä varhaiskasvatussyksiköiden johtajat. Lisäksi varhaiskasvatussyksiköiden johtajat muodostavat varhaiskasvatuksen johtotiimin, joka kokoontuu säännöllisesti ja jossa varhaiskasvatuspalveluita arvioidaan ja kehitetään yhdessä. Valssi arviointiin pohjautuen toiminnalle asetetaan varhaiskasvatuksen johdon ja pedagogiatiimin toimesta koko palvelualueetta koskevat yhteiset pedagogisen toiminnan tavoitteet. Näiden pohjalta jokainen yksikkö määrittelee toiminnalleen konkretisoituja tavoitteita toimintavuosittain yksikkökohtaiseen vuosisuunnitelmaansa. Kukin yksikkö kehittää toimintaansa asetettujen tavoitteiden mukaisesti ja arvioi niiden toteutumista

säännöllisesti. Arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan osana vuosisuunnitelmia, jotka ovat luettavissa sähköisesti päiväkotien peda.net -sivuilla tai kaupungin nettisivuilla osana sivistyslautakunnan pöytäkirjoja.

Forssan varhaiskasvatuksen suunnittelua, arviointia ja kehittämistä ohjaava johtamisen vuosikello:	
Elo-syyskuu	• Yksikkökohtaisten vuosisuunnitelmien laatiminen (syyskuun lautakuntaan) • Toiminnalle asetettujen tavoitteiden huomiointi suunnittelussa (mm. Valssi ja talousarviotavoitteet) • Työyhteisön suunnitteluilta, jossa käydään arvokeskustelu • Yksikkökohtaiset tarkennukset toista kunnioittavan käytöksen suunnitelmaan • Tiimisopimusten laadinta • Yksikkökohtaiset tapahtumat huoltajille (esim. vanhempainilta)
Loka-marraskuu	• Ryhmävasujen laadinta ja valmis suunnitelma johtajalle (päivitetään toimintavuoden aikana) • Uusi Valssi-kysely lähetetään henkilöstölle vastattavaksi • Johtajat laativat yksikkönsä pedagogisen johtamisen suunnitelman (käsitellään esihenkilöpalaverissa 31.10. mennessä)
Joulu-tammikuu	• Yksikkökohtaisten vuosisuunnitelmien väliarviointi • Toiminnalle asetettujen tavoitteiden väliarviointi (mm. Valssi ja talousarviotavoitteet) • Uusien Valssi-arviointitulosten kokoaminen • Johtajat osallistuvat jokaisen tiimin tiimipalaveriin (toiminnan arviointi ja kehittäminen) • Henkilöstökyselyyn vastaaminen, käsittely- ja arviointiprosessi
Helmi-maaliskuu	• Valssi-arvioinnin pohjalta laaditaan kehittämissuunnitelma seuraavalle toimintavuodelle • Henkilöstön kehityskeskustelut vähintään joka toinen vuosi
Huhti-kesäkuu	• Ryhmävasujen arviointi • Toiminnalle asetettujen tavoitteiden arviointi (mm. Valssi ja talousarviotavoitteet) • Yksikkökohtaisten vuosisuunnitelmien arviointi • Työyhteisön arviointi- ja kehittämisilta • Johtajat arvioivat yksikkönsä pedagogisen johtamisen suunnitelman (käsitellään esihenkilöpalaverissa)

Varhaiskasvatusyksiköiden johtajat laativat toimintavuosittain pedagogisen johtamisen suunnitelman. Suunnitelmassa määritellään tavoitteet varhaiskasvatuksen johtamistyölle

huomioiden varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määäämät tavoitteet. Pedagogisen johtamisen suunnitelman toteutumista arvioidaan esihenkilöpalaverissa vähintään kerran toimintavuodessa.

Varhaiskasvatusyksiköiden johtajat käyttävät johtamisen arvioinnin ja kehittämisen tukena vuosittain toteutettavan henkilöstökyselyn tuloksia. Henkilöstökyselyn tulokset julkistetaan koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja niistä laaditaan yksikkökohtaiset kehittämissuunnitelmat.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti moniammatillisessa pedagogiatimissä sekä muissa koko palvelualueella toimivissa tiimeissä (esim. digi, luku ja liikunta) ja jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä johtajan määrittelemällä tavalla.

Henkilökunta osallistuu säännöllisesti henkilöstöpalavereihin (tiimi-, viikko- ja iltapalaverit), joissa tehdään toiminnan arviointia ja kehittämistä. Lisäksi henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen toimintavuosittain Valssi -arviointiprosessin mukaisesti. Jokainen työntekijä tekee Valssissa arvioinnin henkilökohtaisesti.

Lapsen tuen toteutumisen systemaattinen seuranta, arviointi ja kehittäminen

Lasten tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään yksikkötasolla sekä perhepäivähoidossa varhaiskasvatusyksikön johtajan toimesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien kanssa. Tuen toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan vähintään puolen vuoden välein. Varhaiskasvatusryhmissä, joissa on tukea tarvitsevia lapsia, laaditaan tiimikohtainen tuen suunnitelma yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Suunnitelmaa arvioidaan toimintavuosittain. Varhaiskasvatuksen johtava erityisopettaja vastaa tuen resurssien jakautumisesta lasten tuen tarpeiden mukaisesti. Varhaisen tuen ohjaajat sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat kokoontuvat säännöllisesti varhaiskasvatuksen johtavan erityisopettajan johdolla palaveriin, joissa tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään.

Lasten, huoltajien ja yhteistyötahojen kanssa tehtävä yhteistyö varhaiskasvatusta arvioitaessa ja kehitettäessä

Lasten mielipiteiden selvittäminen on päivittäistä varhaiskasvatuksen toiminnassa. Varhaiskasvatusryhmässä lapset saavat esittää toiveitaan ja ajatuksiaan sekä niitä huomioidaan aktiivisesti toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Lasten kanssa harjoitellaan itsearviointia ja mielipiteiden esittämistä muun muassa kuvallisten kyselyiden ja muiden toiminnallisten menetelmien avulla.

Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan kehittämiseen erilaisten kyselyiden ja päivittäisten keskusteluiden kautta (mm. sähköisten palvelujärjestelmien kautta, Päikky ja Wilma). Varhaiskasvatusryhmän huoltajille järjestetään vuosittain yhteinen tapahtuma, jossa heillä on mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan ja toiveitaan varhaiskasvatuksen henkilökunnalle (mm. vanhempainillat). Kukin varhaiskasvatusyksikkö osallistaa huoltajia toiminnan kehittämiseen ja arviointiin suunnittelemillaan tavoilla. Lisäksi koko varhaiskasvatuksen palvelualueella toteutetaan säännöllisesti lapsille sekä huoltajille Lasten Forssa -kysely liittyen Unicefin lapsiystävällinen -kunta arviointiin. Lasten Forssa -kyselyn arviointitulokset huomioidaan paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja ne julkaistaan Forssan kaupungin nettisivuilla.

Forssan varhaiskasvatus tekee yhteistyötä Oma Hämeen kanssa osallistumalla monialaisiin työryhmiin (mm. Omatimi ja seudullinen perhekeskustyöryhmä). Monialaisten yhteistyötahojen osaamista hyödynnetään suunniteltaessa ja arvioitaessa varhaiskasvatuksen toimintaa.